

TRVÁ

Joseph Ratzinger: Európa, práve v tomto čase jej najväčších úspechov, sa akoby vyprázdnila znútra, lebo v istom zmysle je ochromená krízou svojho obehového systému, krízou, ktorá ohrozuje jej život, odkázaný takrečeno na transplantácie, ktoré môžu jedine zničiť jej identitu. Tomuto oslabovaniu nosných duchovných síl zodpovedá fakt, že aj etnicky je Európa akoby na poslednej ceste.

Je zvláštne, ako tu chýba vôľa po budúcnosti. Deti, ktoré sú budúcnosťou, sa považujú za hrozbu pre prítomnosť; odnášajú nám preč niečo z nášho života, taký je všeobecný názor. Nie sú vnímané ako nádej, ale ako obmedzenie prítomnosti. Natíska sa porovnanie so zanikajúcou Rímskou ríšou: ešte pôsobila ako veľký historický rámec, ale prakticky žila z tých, ktorí ju mali rozložiť, lebo už nemala žiadnu životnú silu.

(Európa. Jej základy v súčasnosti a v budúcnosti.)

Anton Hykisch: Nachádzame sa v takom čase, keď priznávať sa ku kresťanstvu a k duchovným hodnotám sa znova stáva ne-moderným i nežiaducim. Bývalí okresní tajomníci niekdajšej štátostrany, čo sa v prvých laviciach našich kostolov tak horlivo vrhali na kolena pred oltármi, už zase zneisteli. Zbadali, že dočasne módne kresťanstvo sa už v Európe a vo svete znova nenosí. Bude treba naštudovať si bahaizmus alebo vúdú, ba stačí aj obyčajný ateizmus, prekrstený na agnosticizmus, karikatúry Boha, prorokov, pápežov či Nietzsche, Darwin, dokonca aj Marx sú znova *cool*, tak čo si budeme špiniť kolena... Nové náboženstvo tolerancie všetkých ku všetkému je praktickejšie ako biblické Desatoro, žalmy, málo zrozumiteľný Solovjov či mariánsky Akatist. (...)

Dnes sa totiž vo svete - presnejšie v Európe a v našom západnom svete - hrá o všetko. Presnejšie, hrá sa o to, čo sa nedávno nazývalo európskou či euroamericou civilizáciou. Tá sa definovala voči ostatným civilizáciám - islamskej, čínskej, indickej, japonskej - svojím kresťanským základom. Ak ľudia našej civilizácie nezmenia svoje správanie, svoje postoje, o 50 rokov budú Európania a Severoameričania iba úbohým hŕstkou vymierajúcich tvorov ukrývajúcich sa v podzemiach shopping centier pred dvojnásobne či trojnásobne početnejším obyvateľstvom iných civilizácií planéty Zem. Čo bude s päťmiliónovým Slovenskom v demograficky scvrkávajúcej sa Európe, na to sa ani neodvážim pomyslieť. Tolerancia konečne zvíťazí...

(Zborník: (D)otváranie literárnych hodnôt Petra Libu, Nitra 2006.)

Svet sa s určitou rúti do konečných zákrut svojho jestvovania. Možnože ešte budú dajaké zastávky, možno ešte dôjde k dajakému ozajstnému rozkvetu kresťanstva. Niet iných možností! Boh sa nami nasýtil. Priveľa už bolo premrhaných možností. Tak málo Božích zámerov sa uskutočnilo v dejinách. Dejiny kultúr a civilizácií, náboženstiev a vzplanutí sú tmavým kútom metafyzickej maštale. A veda a plody rozumu boli v nej často najodpornejšími odpadkami.

Kňazi, ktorí sa mali stať lekármi duší, stali sa politickými kúzelníkmi, ktorí sú ochotní vystupovať na obidvoch stranách opony. Stali sa často tovarišmi úlisnosti a vychvaľujú tovar nekňazských relácií časnosti.

Lekári, ktorí sa mali stať kňazmi duší, lebo veď telá sú len výhovorkou stvárnienia Absolútna, stali sa agentmi vlastného pohodlia a nelútostnými hanobiteľmi cudzieho studu a bólu.

A Kristus sa potkýna svetom ďalej ako vtedy ulicami Jerualema, krvavý pot na čele a na tele, odetý do všetkých rán a bolestí všetkých ľudí, doráňaný i kňazmi i farizejskými lekármi, Judášovou cirkvou, čo ho denne predávajú i za menej ako tridsať strieborných, za trochu lacnej zábavy, pocty alebo úspechu a prospechu, vždy iným vrahom.

A pritom sa zabúda, že ich držia a vykupujú ich zdanliví dlžníci: tí najbiednejší, tí najponíženejší a tí najviac trpiaci, lebo už len v tých koluje ešte nezriedená Kristova krv, taká bolestná, že už-už naráža na hranicu Večnosti...

(Tesná brána, 28)

ČO SME (NE)DALI STRAUSSOVI

Naozaj ten uplynulý rok 2007 bol výnimočným rokom. Žiadalo by sa povedať v porovnaní s doterajšími, že Rokom Straussovským, no bolo by to konštatovanie isto príliš silné. Také roky ešte len musia prísť. Bol ale výnimočný udalosťami, pozitívnymi krokmi dopredu, i spätnou odozvou na prácu nášho Spolku priateľov Pavla Straussa. Cítim ale aj, že čím sa viac snažíme, čím viac máme i evidentné výsledky, čím viac sa nám Pavol Strauss ukazuje a otvára, čím viacej ľudí o ňom vie, pracuje s jeho dielami, študuje - tým viac sa mi zdá, ako málo pre neho robíme. Nemyslím tentoraz len na náš dobrovoľný spolok jeho priateľov, či lepšie obdivovateľov a priaznivcov, skôr očakávam podstatne viac od profesionálnych inštitúcií, predovšetkým vysokých škôl, akadémie vied, cirkevných inštitúcií, lekárskej komunity,... no snáď najväčšie očakávania sú od jeho známych, priateľov, spolupracovníkov, susedov či pacientov, ktorí ešte žijú a boli s ním v kontakte, aby priniesli svoju osobnú výpoveď, reflexiu, živú skúsenosť. Najsmutnejšie ale je, že i po osemnástich rokoch od odkliatia krajiny a možnosti slobodného prejavu vzťahu, názoru a konkurencie v podnikaní a publikovaní, jeho diela stále nielenže nevychádzajú (a zostalo ich nevydaných ešte dosť), ale v kníhkupectvách nie je ani z vydaných k dostaniu prakticky vôbec nič. Žiada sa nielen reedícia, ale predovšetkým systémový prístup k odkazu Straussa, súborné vydanie celého jeho diela. Pokiaľ viem, tak nielenže nikto nič také nechystá, ale ani nič strednodobo neplánuje. Alebo sa mýlim? Som si vedomý, že vydávateľstvo nie je lukratívne podnikanie, no som presvedčený, že pri dobrom marketingu

Straussove diela nielen na Slovensku, ale aj v kultúrnej a jazykovo blízkych krajinách, napr. v Čechách a v Poľsku, nemôžu byť stratové. Prečítajme si v tomto čísle napríklad vzácne, citlivé, ľudské, pravdivé vyznanie poľskej dievčiny, doktorandky Małgorzaty Dambek o svojej Ceste k Straussovi. Nechcem hovoriť moc o lekárskej komunite, ktorá sa akosi silnejšie nechce hlásiť k svojmu profesnému druhovi, nesúcemu i osvetľujúcemu etické, ľudské poslanstvo poslanca lekára a vzťahu lásky k svojmu povolaniu.

Ale teraz to podstatné, pozitívne. Julko Rybák je vďaka bohu zdravý a hlavne stále činorodý, podarilo sa nám pripraviť, získať peniaze a vydať dve vydania Listy PS-6 a Listy PS-7, pripravili sme tieto Listy PS-8. Veríme, že vydáme v tomto roku i Listy PS-9. Priblížime sa tak k magickej desiatke. No to podstatnejšie je, že predpokladáme na budúci rok alebo v roku desiatky pripraviť súborné vydanie doterajších desiatich vydaní Listy PS.

Vďaka rodine Pavla Straussa, predovšetkým synovi Jožkovi a neveste Zuzke, rodina darovala jeho rodnému mestu Liptovský Mikuláš jeho knižnicu spolu so zariadením pracovnej izby. Veríme, že po prislúbe pána primátora mestské múzeum Janka Kráľa profesionálne spracuje jeho knižnicu a predpokladáme i jeho osobnú korešpondenciu, a pripraví i stálu výstavu Izby Pavla Straussa. Je to i symbolické, veď práve v súčasných priestoroch múzea rodina Straussovcov žila u rodiny starého otca z matkinej strany, advokáta Kuxa vyše tridsať rokov, tu mal Pavol Strauss svoj domov, vlastne strávil detstvo i mladosť, kde sa vracal zo štúdií, ciest i práce až do otcovej smrti.

Nečakane ma v r. 2007 prekvapilo výročné plenárne stretnutie Združenia kresťanských seniorov Slovenska, ktoré venovalo veľkú časť svojho programu prednáškam o Ladislavovi Hanusovi a Pavlovi Straussovi a ich duchovnému i priateľskému spojenectvu. Odzneli tam viaceré profesionálne odborné prednášky k obidvom od pánov Leikerta, Šabíka, Letza, Mackovej, Libu i ďalších, mal som možnosť i sám povedať pár slov k našej činnosti pre Straussa. Bol som prekvapený a potešený pozitívnou odozvou z pléna snáď dvesto účastníkov. Cítil som ako Lipták mimo-

• Prof. Peter Michalica, ArtD

riadnu hrdosť na obidvoch svojich liptovskomikulášskych rodákov.

Už tretí rok v poradí bola udeľená v decembri 2007 v Nitre Cena Pavla Straussa. Cenu udeľuje Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre za trvalý prínos do oblasti kultúry a umenia. Laureátmi tejto ceny za rok 2007 sú Prof. MUDr. Jaroslav Siman, PhD, lekár, chirurg z Bratislavy a Prof. Peter Michalica, ArtD, husľový virtuóz. Obidvaja, vzácne osobnosti slovenskej medicíny a kultúry. No súčasne s ocenením odzneli i laudáciá na laureátov, obe zhodou okolností od lekárov, prof. MUDr. Ivana Hulína, DrSc, a prof. MUDr. Róberta Hatalu, PhD. Myslím, že i MUDr. Pavol Strauss by bol prekvapený a potešený, čo všetko zanechal pre svojich blízkych i vzdialených. Samotná cena je nielen čistou poctou Pavlovi Straussovi, je predovšetkým - cestou ocenených osobností - rozšírením Straussovho odkazu spirituality, humanizmu, tolerance, múdrosti, dobroty, obetovania a lásky... Presne takí sú i držiteľia jeho ceny. Slávnosť odovzdávania ceny Pavla Straussa je jednou z výnimočných, komorných, no pritom veľkých, vrcholných udalostí slovenskej kultúry. Kde boli pritom skryté, kde sú slovenské médiá? Tri ročníky odovzdania ceny Pavla Straussa nám dali toľko vzácných dokumentov a podnetov, že nadchádzajúce Listy PS-9 budeme venovať predovšetkým uplynulým slávnostným udalosťam.

I popri spomínanej vydávateľskej biede našťastie vznikajú a žijú unikátne projekty venované Straussovi. Mimoriadne aktívna je katedra kulturológie na Univerzite Konštantína filozofa v Nitre. Vychádza práve zborník prác jej pedagógov pod vedením Doc. PhDr. Jozefa Leikerta, PhD pod názvom (Ne)naplnený život Pavla Straussa.

Je nám všetkým jasné, že Straussov život a dielo len čaká na profesionálne, vedecké spracovanie, systémový a systematický prístup k všetkému, čo prežil a vytvoril. Doterajšie viaceré semináre i publikácia pani Márie Bátorovej zo SAV sú len prvými lastovičkami a skôr poodhaľujú a ukazujú cestu a jej možnosti.

• Prof. MUDr. Jaroslav Siman, PhD.

Vzniklo vďaka Bohu viacero stručných životopisov, posledný nedávno od Martina Kolejáka. Pripravujeme uverejnenie všetkých na webstránke.

Už dávnejšie sme plánovali uskutočniť kroky k príprave návrhu na blahorečenie Pavla Straussa. Podľa zásad Svätej stolice je to prirodzene záležitosť cirkvi samotnej a domovskej diecézy. Stretli sme sa - pán prof. Liba, doc. Leikert a ja - v Nitre s diecéznym biskupom Mons. Viliamom Judákom. Potešil nás prísľub Otca biskupa na našom návrhu pracovať. Je to ale beh na dlhú trať, je potrebné predovšetkým zozbierať rozsiahly dokumentačný materiál, veľa živých svedectiev. V tejto súvislosti ma zaujalo vystúpenie pána MUDr. Loveckého zo Skalice na poslednej slávnosti Ceny Pavla Straussa so spomienkou svojho otca na príbeh uzdravenia jednej onkologickej pacientky, ktorú Strauss operoval už ako beznádejný prípad.

• Neter P. Straussa Mária Vacková s manželom z Prahy

Možno popri iných, významných udalostiach zanikne skutočnosť, že sme začali a urobili najdôležitejšie kroky v príprave webovskej stránky www.pavolstrausa.sk Oneskorene, no predsa. Dali sme si ale tak vysoké ciele, že ich v krátkom čase nemôžeme ani naplniť. Vytvorili sme preto aspoň systém, webovský priestor, a budeme ho postupne naplňovať. Veríme, že keď dostanete do rúk toto číslo v apríli, bude stránka prístupná a naplnená základnými informáciami. Samozrejme, budú tam i všetky naše Lísty PS, životopisy, základný prehľad diela, budeme dopĺňať i nevydané diela, korešpondenciu, živé spomienky a svedectvá ... - prosto všetko, čo postupne do elektronickej podoby budeme môcť pripraviť. Chceme takto i na web dostať čo najviac informácií o hodnote vzácneho človeka, no i online poskytnúť priestor priateľom, známym, odborníkom i laikom, lekárom, verejnosti,... aby reflektovali svoje osobné poznanie i pocity.

Teším sa s Vami všetkými i naďalej na našu nekončiacu spoločnú púť s Pavlom Straussom.

Váš Jozef Šišila

Jozef Tóth

DEPOZIT TRVALÝCH HODNÔT

(Malá škica k veľkému portrétu Pavla Straussa – k 95. výročiu jeho nedožitých narodenín)

Depozit je z latinského slova: *depono, deponere* znamená skladať, schovať, odovzdať, zveriť. Pojem *hodnota* znamená cenu a význam nejakej veci, diela, skutkov.

V osobnosti Pavla Straussa sa odovzdávajú, deponujú a syntetizujú najvyššie hodnoty ľudského života, pretože ich podstatu utvára číra humanita a superhumanita, ktorá má korene v supernaturálnom, čiže v Bohu. Jeho dielo i život sú ukázkou tejto harmónie, ktorá je najdokonalejším modelom i vzorom pre normálnu ľudskú existenciu. Je to optimálny ľudský prototyp, ktorý nepodlieha parciálnym, podenkovým, deštruktívnym, fiktívnym, pseudovedeckým či maligným názorom, ani štýlu života. Tento depozit hodnôt spočíva v poznaní ľudskej prirodzenosti, v jej pozitívnych i negatívnych vlastnostiach, a to v materiálnom i duchovnom svete. Rovnako však v poznaní projektu, podľa ktorého bol človek kreovaný. Tento projekt je starší ako ľudstvo, ale čitateľný je iba očami viery, tohoto superpoznania. Jeho grafy i paragrafy sú zakomponované do Dekalógu, prorokov a Evanjelia. Len celý človek vie prečítať celý projekt v jeho pôvodnom nákrese a výpovedi. Týmto človekom bol Pavel Strauss a ním aj zostal. Treba sa uňho naučiť čítať tento projekt!

Jeho myslenie, názory, presvedčenia, svedectvá v slove, v živote, v umení, v modlitbe, v lekárskej práci, v zdraví i chorobe, v dobrom i zlom sú návodmi a pravidlami, ktorým sa treba priučiť! A potom naučiť, lebo sú to axiomy ľudského života a súčasne veľbásňou Starého i

Nového zákona. Tieto hodnoty ostávajú ako slnko, zem, hviezdy, vzduch a voda, či gravitácia zeme. Strauss pozná tieto prahodnoty a princíp i funkcie ľudského organizmu telesného i duchovného, ktorý nemožno znásilniť ani ľubovoľne zneužívať. Je to najjemnejší aparát, ktorý funguje iba správnym používaním návodu. Všetko bytie na svete, anorganické i organické sa správa podľa projektantského kľúča. A človek, i keď má slobodnú vôľu, nemôže normálne existovať, ak nerešpektuje tento projekt. Jeho nerešpektovanie vedie s istotou k havarijnému stavu a finálne k tragédii a samovražde.

Osobnosť Pavla Straussa je garantovaný projekt so zárukou, aby všeludské hodnoty – depozit pravdy, dobra, spravodlivosti, slobody a lásky – zostali depozitom tohto národa i sveta, lebo dom bez základov sa zrúti. A syntéza prírody a nadprírody vytvára vlastne celok: základy i strechu. Je to dom, v ktorom sa dobre býva a kde sú ľudia šťastní!

Slovensko ešte nestratilo celkom tieto základné ľudské hodnoty, prameniace z božieho projektu, a je schopné ho ešte aj rozšíriť, a to aj tak, že slová i život a dielo Pavla Straussa treba zaradiť do učebných osnov gymnázií, a najmä však do učebných osnov pedagogickej, filozofickej a teologickej fakulty! Celé pasáže sa dajú súhlasne s Písmom explifikovať pri homíliách, kázňach, ale aj pri rôznych kultúrnych a katechetických akciách! Pre muža veľkej osobnosti, lekára, spisovateľa, muzikanta, ale hlavne **proroka veľkej viery** Pavla Straussa platí rozhodne konštatácia proroka Daniela: „*Rozumní sa budú skvieť ako lesk oblohy a tí, čo mnohých priviedli k spravodlivosti, budú ako hviezdy na večné veky.*“

(Dan 12, 3)

„Oproti určitej aktívnej realite môže stáť na túto konšteláciu zvlášť citlivá, lebo zvlášť prispôsobená štruktúra subjektívna, na tú patričnú vysielaciu prispôsobený prijímač. To je prorok alebo vizionár, alebo básnik, alebo svätec – svojej doby.“

(Pavol Strauss, Mozaika nádeje, s. 102.)

„Ak má niekto v nejakej záležitosti dostať historické poslanie, musí mať najprv vrodené nadanie a zvláštne schopnosti práve vo vzťahu k danej veci. Náboženstvo je síce určené pre všetkých, ale náboženské idey nie sú uvádzané do povedomia a života ľudstva prostredníctvom všetkých. Pre aktívnu úlohu v náboženských dejinách je nevyhnutné poslanie, vnuknutie, génius.“

(Vladimír Solovjov)

Príspevok Pavla Straussa k Pastierskemu listu slovenských biskupov z 24. 2. 2008

Človek bol stvorený ako muž a žena. Sám muž a sama žena sú akosi neúplní. Ovšem, tak ako určité látky majú len v určitom pomere a za určitých okolností možnosť reagovať a sa zosyntetizovať v niečo nové a vyššie, tak je to i s manželstvom. Keď sa vyberie len určitý výsek možností, nedôjde k vzniku toho nového. Len keď všetky možnosti a danosti od duchovného vzťahu cez spoločne konzumovanú a vytváranú krásu, ekonomické výhody až po sexualitu budú zapojené do spoločného života, vyplnia sa i možné očakávania.

Každé manželstvo v určitom zmysle stroskotá, ak sa buduje len na jednej zložke. Stane sa až púšťou a peklom. Ako každá – i zakrytá – izolovanosť.

Ale láska sa časom stáva vážnym a zodpovedným vzťahom, cez vzájomné objavovanie možných hĺbok poznania, až po ich prežívanie. Stáva sa krásnou a vážnou úctou. Stáva sa lupou pre malé zázraky života.

Sama mladosť nie je bohatstvom. A sama staroba nie je zásluhou. Len mladosť vystupňovaná tvorivou fantáziou a zrelosť spriesvitňujúca mnohovrstevnatosť všetkých fyzických i duchovných javov, sú puncmom pravosti nádejného života.

Kde sa dvaja nájdu, a čo by po mnohých rokoch, zaiskrí sa i pre iných vchod do možných hĺbok bytia. Veľkosť života začína vždy len tam, kde seba konzumujeme pre iných.

(Sám za sebou)

Kde nieto vzájomnej lásky a oddanosti, vysychá i slnko ako vyschnutý kýpeľ stromu. Všetko je plné kyslíka, a dýchať sa nedá. I hudba sa len šmýka povrchom citu. Zdá sa, akoby bolo zbytočné žiť. Lebo život sa začína a končí láskou.

(Odvrátený hlas)

Katolík, ktorý žije bez zásad katolíckej etiky v súkromnom i rodinnom, i verejnom živote, a sviatostným životom a stálym duchovným životom sa nezapája do stálej Božej prítomnosti, aby Božiu prítomnosť zapojil do života, je mŕtvý úd a hrobár vlastnej i celej budúcnosti.

Tito prakresťania sú len pakresťania! A sú väčším problémom v ekonomike spásy než misie u ludožrútov.

Píšem mladomanželom:

Žiť je umenie. Žiť s iným alebo inými je hrdinstvo. Žiť v dnešných časoch s inými je to najťažšie. (...)

Zmysel spoluzitá musí byť potenciovanie kvalít. – Kresťanovi sa chce vidieť celý svet len ako pôžičku od Stvoriteľa. Chcieť žiť znamená nutnosť tvorby. Všetka práca a tvorba znamenajú všetko zlepšovať alebo priviesť všetko k tej dokonalosti, aká bola v Stvoriteľovej dlani. Žiť znamená teda v každej fáze a forme splácať dlh.

Manželia majú teda možnosť urýchliť tento proces návratu a vyrovnávania. Veda a umenie tomu slúžia v oblastiach mimo našej osobnosti, etika a viera sa týkajú našich bytostných pomerov.

Všetko veľké – je ťažké. Nerobte si pseudoproblémy, ale nerobte si to príľahkým. Sme individuá. A preto sme individuá, aby sme svoje individuálne vzťahy k všetkému našli. Každý má svoj problém. A ten nemôže zaňho iný riešiť.

Stretli ste sa dvaja. Aby ste sa prenikali, aby ste sa korigovali, aby ste sa vyvíjali a rástli: v poznávaní, v dôvere a v ľudskej dôstojnosti. Ale verte, že tá najbezprostrednejšia ľudská blízkosť nevie byť taká intenzívna ako stretanie sa v treťom, vyššom. A toto je záhada novej krásy a dokonalosti katolíckeho manželstva, že sa stretnú v nekonečne intenzívnej žiare lásky Kristovho srdca.

Pri týchto stretaniach sa vyriešia záhady našich slabých srdc a našich malých vtrudlostí a veľkých netrpezlivostí. Krása vie preto tak oduševniť, pretože je schopná vystupňovania. Ale verte, že i krása je len akási chudobnejšia forma dobra, najspodnejší šteblik Absolútna.

A veď hádam nejde o nič iné len o to – Dobro.

Svadobný vinš bratovi:

(...) Nech Vám náš dobrotivý Otec nebeský dá to ticho v dušiach v spoločnom nazívaní, lebo bude s Vami bdiieť, ak Vy budete pred ním bdiieť, lebo veď nám slúbil: "Ak budú dvaja v mojom mene spolu, budem s nimi."

Vigilate! Bedlite! Pokoj, ktorý Vášmu vnútru želim, nech je boj. Boj o dobro, ktoré si budete vzájomne robiť a svetu rozdávať, boj o rast v Kristu.

Nestraťte perspektívu na správnu hierarchiu hodnôt. Všetkému dajte vo svojich životoch len to miesto, ktoré mu prináleží. Nech nezhypertrofuje vo Vašich životoch a srdciach nič, len túha po Absolútnu.

Dobrá a čnosť nie je nikdy dosť. Nikdy nebudeme dosť dobrí, dosť pokorní, dosť čistí, dosť zdržanliví, dosť úctiví, dosť ohľaduplní, dosť jemní, dosť obetaví a kamarátski. A to sú čnosti, ktoré sú v manželstve základné.

Deti moje drahé! Spolu s mojimi deťmi a s mojou ženou ste mi najbližší a najmilší a spolu s mojimi duchovnými bratmi najvzácnejší.

Chcel by som Vás vidieť šťastných a pokojných. Budete nimi, ak sa verne a úprimne budete dobýjať k blízkosti Kristovej. Kristus je alfa a omega a "rozlúštenie všetkých záhad" manželstva.

Modlite sa osve i spolu, za seba, za nás, za celý svet. Nech je Váš život či v práci, či v oddychu modlitbou, závan dvoch rozťužených srdc za Svetlom, za Najčistejším, za Večnou Plnosťou.

v ústach. Ako je ono hriechom a všetkou mysliteľnou a skoro nemysliteľnou špinou omastenými prstami a perami opotrebované! S akou odpornou a hriechom lahostajnosťou ho používajú všelijakí profesionálni alebo diletantskí hazardéri lepšieho, krajšieho, zdravšieho alebo aj duchovnejšieho života! No kolko rozličných predstáv, pocitov alebo možností je ono schopné vyvolať! Veď celá stupnica života od mravných kloák všetkých zhýralých mozgov až po anjelské nadnášanie svätých nosí nálepku s piatimi literami: L á s k a . Ale šedivosť lahostajnosti v cítení a vyjadrovaní žitia je temer ohavnejšia než intenzita úprimných v zvrhlosti. Láska sa nedá odbaviť mávnutím ruky alebo záchvevom srdca. Láska nie je predmetom na spohodlnie salónov duše. (...)

Krása, šťastie a harmónia kresťanského manželstva sú teda podmienené predovšetkým vedomým usmernením celého manželského života na Boha a potom úctou a láskou, ktorú prechovávajú obaja manželskí partneri voči sebe ako k dielkam Božím a nositeľom nesmrteľnej duše.

Vysoká škola lásky, ktorej nás učí sv. Pavol v liste Korintanom, obsahuje i pre manželské spolunažívanie prakticky najpodstatnejšie črty a prejavy lásky. Láska je dobrotivá, trpezlivá, nehľadá svoje vlastné, nežiarli, nemyslí na zlé, ale teší sa pravde, všetko znáša, všetkému verí, všetko dúfa, všetko pretrpí a nikdy neprestáva.

To je kľúč k dokonalému a vyrovnanému manželstvu! Nikto nie je vždy na výške, ani čo sa týka milosti, zdravia alebo psychickej dispozície. Všetci sme všetci slabí a krehkí ľudia. V duchu pavlovskej lásky chápanom a žitom manželstve sú manželia jeden druhému oporou, vyrovnaním, doplnením a povzbudením. Trenie a ťažkosť je všade v živote dosť a nájdu sa i vo vzornom manželstve. Ale keď jeden nevyužije slabé chvíle alebo nedokonalosť druhého, lež pomáha jemnocitom a dobrotivou nežnosťou prekonať depresívnu fázu, keď jeden druhému pomáha k vyššej úrovni vzdelanosti alebo duchovnej dokonalosti, keď sa, jedným slovom, vnesú do každodenného manželského života od práce a starostí až po intimitu duší a tiel normy Božej lásky a dobroty - výsledok musí byť krásny a požehnaný.

(Mozaika nádeje)

(Tesná brána)

Niet väčšmi zneužívaného slova, ako je slovo láska. Celý svet a každý ho má

K 30. výročiu rozhodnutia Svätej stolice o zriadení samostatnej slovenskej cirkevnej provincie

Eva Fordinálová

SVETLO DUCH

„Všetko je ešte tu,
len to musí byť zaradené
do zdravej zeme ľudských hodnôt.“
(Pavol Strauss: Sme mocnejší než čas)

Duch, ktorý vedel nazrieť za obzory,
zhliadol tam zázračnosť,
ktorá sa každým očiam neatvorí.
Len tým, čo vedia držať pôst.

Len hladným dušiam čakajúcim
na Slovo pravé, posvätné,
čo pretrváva v Svetle napriek tme
nad všetkým minulým aj nad budúcim.

Všetko je ešte tu a našu súčasť tvorí,
zo zdravej starej zeme stále rastieme.
Duch, ktorý vedel nazrieť za obzory,
v nás žiari svetlom napriek svetovládnej
tme.

Pavol Strauss

B á s n i k

Ostatná záruka čistoty, sama istota.

A či sú vzývajúce ruky básnika
nie otázkou otázok? Veď on jediný
chce, bo musí, vždy začať na začiatku
začiatkov.

Vždy mu je všetko ťažké. Bo všetko
významné. Nevie, čo je plieť. Všetko
si cení. Aj burina je mu svätá.
I pokora je mu vždy mierou.

Svet nesie nádych ostatných jeho túžob.
A silnejšie srdce, než sníma nemý bôľ
sveta s utrpením Božím.

Básnik je zúfalec. S najväčšou zásobou
nádeje. Klope priamo na Božie vráta.
(Torzo ticha)

Pavol Strauss:

POVZBUDENIE A NÁDEJ

Každým uznávaná mravná a duchovná autorita sveta, Petrov stolec, prehovoril. Tentoraz smerom k nám.

Duchovné kráľovstvo Kristovo je okolikované. Z Petrovho stolca vychádzajú, ako kruhy na vode, jeho morálno-duchovné kompetencie. Cez stáročia sa šíria i cez zemepisne definované územia. Delenie diecéznych hraníc súvisí aj s dejinným vývojom. Ich konečné určenie má platnosť po konkordátoch rímskej kúrie s mocnosťami po oboch svetových vojnách i po uzavretí Helsinských konvencií.

Uvedomovať si existenciu národa na kolbišti sveta je začiatok jeho historickej realizácie. I slovenského národa. A že jeho evidencia bola pred svetom uznaná takou morálno-duchovnou inštanciou, ako je Svätá Stolica, je faktickou realitou.

To, že uznala slovenský národ ako svojbytnú entitu, dokumentovala pred blízkym i ďalekým svetom tým, že uznala za vhodné určiť Slovensko ako suverénnu cirkevnú entitu pri uznaní štátnych hraníc a zvrchovanosť slovenskej cirkevnej provincie.

Žijeme všetci na kozmickej lodi, ktorou je Zem, a podliehame jej pralesovým i púštnym aberáciám. Ale nasadáme do záchranej lodky, ktorou je láska, a veslujeme do prístavu, ktorý je zmierením, vzájomným uznávaním a voláme radostne a vďačne do sveta: Už sme tu medzi vami.

...Rím nekodifikuje podobné rozhodnutia unáhle a už vonkoncom nie náhodne. Skôr naopak – niekedy s nimi pre istotu pridlho mešká.

Ale druhou stranou tejto mince je fakt, že Rím svoje rozhodnutia neodvoláva ani neproblematizuje. Čo je v jeho obrovskom kultúrno-historickom komputeri ako informácia už raz uložené, to tam zostane. Vlády prichádzajú a odchádzajú, no Kristov stolec stojí a jeho nohy sú vrastené hlboko do osudov ľudstva. Ešte vždy.

V tom spočíva pre nás prevratný význam onoho dokumentu.

Je v ňom už nielen prvok nádeje.

Je to naša prvá novoveká identifikačná karta, vystavená najvyššou morálnou autoritou svetového spoločenstva.

Podakujeme za ňu.

Milan Rúfus

„Jedným z posledných slohov v umení nášho storočia bola tzv. „nová vecnosť“. Ak je sloh zvýraznením ducha doby, tak sa týmto slohom dokumentovalo už vo voľbe názvu, že je zbavený všetkého vzletu, všetkej vzpruhy, všetkej vrúcnosti. Tým, že tento sloh vôbec nebol slohom, lebo veď slohom nemôže byť neslohovosť, keďže teda sloh, ktorý chcel vyjadriť ducha, nebol vôbec slohom, možno i ducha tejto doby označiť skôr za neducha a neduh. A táto choroba šarapatí i v tábore kresťanskom, katolíckom. Chybuje intenzita a zápal srdc za ozaj veľkú, za Božiu vec.“

(Pavol Strauss, Mozaika nádeje)

Pavol Strauss – prorok tohto veku (K 95-tym nedožitým narodeninám)

„V tomto historickom období potrebujeme predovšetkým ľudí, ktorí osvietenou a prežívanou vierou urobia Boha uveriteľným v tomto svete. Negatívne svedectvo kresťanov, ktorí hovorili o Bohu, ale žili proti nemu, zatemnilo Boží obraz a otvorilo bránu nevere. Potrebujeme ľudí, ktorí majú zrak upriamený na Boha a odtiaľ sa učia pravej ľudskosti. Potrebujeme ľudí, ktorých rozum je osvietený Božím svetlom a ktorým Boh otvorí srdce, takže ich rozum môže hovoriť rozumu iných a ich srdce môže otvoriť srdcia iných. Len cez ľudí, ktorých sa dotkol Boh, sa môže Boh vrátiť medzi ľudí.“

(Joseph Ratzinger, Benedikt XVI.: Z môjho života)

MUDr. Pavol Strauss sa narodil 30. augusta 1912 v Liptovskom Svätom Mikuláši v rodine advokáta. Maturoval na mikulášskom gymnáziu s povestným samovzdelávajúcim krúžkom. Rozhodovanie sa pre štúdium filozofie, hudby či práva (čo by si bol priateľ otec) sa nakoniec skončilo – vďaka príkladu starého otca, mikulášskeho župného lekára – výberom medicíny. Lekárske štúdiá začal vo Viedni a ukončil na nemeckej univerzite v Prahe. Ako lekár za vojny pôsobil v Mikuláši a v Ružomberku. Po vojne istý čas na klinike v Bratislave, odkiaľ prešiel za primára chirurgického oddelenia a neskôršie aj za riaditeľa nemocnice do Skalice. Režimu nepohodlného primára po 11 rokoch preložili do Nitry, kde až do dôchodku pracoval v chirurgickej ambulancii. Zomrel 3. júna 1994.

Úporné hľadania jeho vášnivého ducha – po marxistickej fáze a po príklone k indickej mystike – vyvrcholili konverziou na katolícku vieru krstom 28. augusta 1942 v liptovsko-sväto-mikulášskom chráme. V jeho osobe dalo Slovensko svetu a Cirkvi ďalšieho z radu veľkých konvertitov zo židovstva.

Nedožité 95. narodeniny Paula Straussa sú dobrou príležitosťou, aby sme si – výberom myšlienok z jeho knihy **Mozaika nádeje**, ktorá vyšla práve pred 60 rokmi – pripomenuli, s akým posolstvom predstúpil tento čerstvý konvertita v Kristovom veku pred povojnové Slovensko; aby nemal dôvod opakovať si – v parafráze – so sv. Pavlom: „*Bojím sa o vás, či som sa azda nenamáhal medzi vami nadarmo.*“

Situácia je krajne vážna. Je päť minút pred dvanástou. „Ťažká ruka Božia“ visí v hroznej blízkosti nad svetom. Preto je smelé a otvorené slovo na mieste.

Nepostavme sa na stanovisko zbožnej, ale klebetnej tetky, ktorá len čo vyjde z kostola, ohovára prejavy zbožnosti ostatných zbožných, ani na stanovisko farizeja, ktorý má náhodou prázdny pudilár. Postavme sa radšej od začiatku tak k stĺpu a začnime s priznaním: sme vinní, všetci sme vinní. Svet je chorý, má zakalené zmysly a nechápe; a my kresťania sme chybni, že nie sme schopní urobiť

mu kresťanstvo pochopiteľným a prijateľným, že ako vlastníci Pravdy nemáme dosť žiare a intenzity presvedčivosti, aby sme ňou celý svet zapálili.

Oheň prišiel k nám. Oheň Ducha Svätého horel medzi nami. Len oheň zapaľuje. Od tlejúceho uhlíka sa vlhké a polozhnité drevo tohto sveta nemôže chytiť.

Kresťanský život je predovšetkým život heroický; je to život dobrodružstva ducha. Cesta ozajstného nasledovania Krista je najodvážnejším postojom, lebo má proti sebe nielen svet, ale i samého seba.

Ale to sú všetko len príznaky. Podstatou choroby (sveta) je deficit. V organizme ľudstva chýba podstatná súčasť, bez ktorej to nejde, lebo nemôže ísť; a keď sa v dohľadnom čase neimplantuje znovu, nevyhnutne dôjde ku kozmickému pohrebu.

Duša je kohéznou silou organizmu, bez ktorej je len zhlukom pološialených a notorických odstredivých buniek. Boh je dušou ľudstva a je chlebom, jeho formatívnou podstatou, lepom jeho dejín.

A Boha vyhodili ako splesnený chlieb za mesto ľudstva, na verejné smetisko večnej nehanebnosti. A Boha denne vyhadzujú na dlažbu, vylučujú z našich kancelárií a ordinácií, z našich fabrik a laboratórií, z našich divadiel a koncertných siení, z našich manželských spální a z našich detských izieb. A Boha denne vyhadzujú na chladnú dlažbu nášho myslenia.

A preto je dnešný svet ako deravý sud, do ktorého sa nalieva náplň úsilí a túžení, i víno dobrej vôle, i dažďová voda pokusov o záchranu a obnovu, ale všetko vyteká, nevedno kadiaľ a kam. Ale keď je ten sud vlastne zo vzduchu alebo vzduchoprázdna, vypožičaný rozumom od nekonečnosti. Niečo vlievať do niečoho, čo nie je ničím, je prinajmenej klam.

Ozajstný pokrok je viera vo vieru. Recept je jednoduchý: Svet je zlý. Treba ho napraviť. Aj ty, i ja, i každý sme súčasťou sveta. Začnime teda svet naprávať predovšetkým u seba, v sebe. Tým by sa napravil kus sveta okolo niekoho

iného, a keď ten vykoná to isté u seba, i okolo nás.

Svet je plný mystéria existencie Boha. Boh je i vo mne. V sebe sa mu teda môžem najviac priblížiť. Uvoľňovaním vnútorného priestoru pre rozvinutie existencie Boha, t.j. dobra v človeku, uzdraví sa duša sveta. A toto je konečný cieľ a zmysel dejín, nehlásaný oficiálnymi katedrami dejepisu.

Konvertitom sa často vyčíta ich prepiatosť, ich extrémnosť a nekompromisnosť, ba dakedy aj hysterickosť. Ale treba rozumieť ich ťažkému postaveniu; áno ťažkému, ako všetkému, čo Boh žiada. Svojich zanechali a tým smerom sa často rozprestierajú púste nepriazne a hory nenávisťi; a v kresťanských radoch sa stretávajú s nedôverou. I pre túto opustenosť sa musia tak náruživito primknúť k Božskému Srdcu, ktoré aj im prisľúbilo vykúpenie.

Rozheganý spoločenský poriadok oboch hemisfér zeme je príznakom choroby jej základov. Základom spoločného a spoločenského života musí byť všetkými prijatá mravná norma, ktorá je jednotná pre život jednotlivého človeka práve tak ako pre celý národ a pre celú spoločnosť.

Mravnosť môže byť len jedna; trvanlivá môže byť len vtedy, keď je zakotvená v niečom nemenlivom; nemenlivý je však iba Boh. Všetka takzvaná mravnosť, ktorá nie je zakotvená v Bohu, je pseudomravnosť, výhovorka mravnosti alebo jednoducho nie mravnosť, teda nemravnosť. (...)

Tackáme sa nad úžasne nebezpečnými priepasťami, lebo vládnuci a rozhodujúci mužovia nášho veku neakceptovali a neuskutočňovali Kristove mravné normy. Sprievodnými znakmi tohto odklonu je stále nemravnnejšie a neúprimnejšie správanie sa svetovej diplomacie a stále brutálnejšie metódy špionáže a vojny.

Boh nás tresce nami samotnými. Dovoľuje, aby sme si navzájom rozbíjali hlavy. Duše bude on strašnejšie preosievat.

Vždy, keď sa nám zdá, že svet je taký alebo onaký, sme azda príliš sfarbení vlastným vnútrom. Azda vždy, keď sa nám všetko vidí beznádejne pustým a neopraviteľným, votrelo sa do nás zlo. A všetko je zas krásne a vzbudzuje veľké nádeje vtedy, keď sme zaplavení milosťou.

Je nepodstatné, aká je politická konštelácia alebo naša pozícia. Význam má iba vzdialenosť stredy Božského Srdca od

nášho srdca. Všetku ľudskú problematiku nosíme so sebou ako slimák domček. Niet úniku, všetko treba riešiť na výslni Boha.

Operoval som dve nóbl panie. Nikdy som nepočul o ich náboženskom zameraní. Po operácii druhej som zistil, že cez operáciu držala v ruke pekný, strúhaný, hnedý ruženec. Keď ju odnášali, zabudla ho na operačnom stole – i s vreckovkou. Keď som jej ho podával, ospravedlňovala sa, že jej ho poradila jej vznešená predchodkyňa, že jej to vraj pomohlo.

To je ono. Z Boha, ktorý tak miloval svet, že zaň ľudsky krvácal, si robia salónny totem, poveru, ktorá hádam pomôže v ich – azda - trochu zaslúženom utrpení.

A to v menšej-väčšej miere robí i kresťanský svet, nielen títo periférni katolíci.

A preto ustavične treba rátať s pohromami.

Nie, netreba zúfať. Svet vždy spočívne v Božom priehrstí, i my všetci, s katastrofami a koncami i bez nich.

Ó kedy už raz uvidí katolícky svet, že každý pohodlný a ľahostajný veriaci – neveriaci je schodom do hroznej záhuby.

Lebo i Božia láska má jednu príšerou fazu.

Darmo je, u Čechov je rozvrstvenie katolicizmu iné; u nás je to predovšetkým v pospolitom ľuďe zakotvená hlboká a tvrdá viera, u Čechov sú veľkí a univerzálni katolícki intelektuáli, izolovaní od ľahostajných más.

Sv. Pavol, oroduj za nás a pomôž nám k heroickým intelektuálom a českým katolíckym bratom k rozrastaniu do obnoveného ľudu!

Myslím, že nás všetkých budú musieť nové pohromy vyburcovať.

Socializmus je dieťaťom kapitalizmu. Jeden životný nerv ich pojí k sebe, žijú ako dva konce jedného organizmu živene z jedného srdca. Žijú jeden druhým, jeden z druhého. A len preto je medzi nimi taký urputný boj, lebo nechcú uznať, že vo chvíli zániku kapitalizmu udrie hodina smrti socializmu.

Obom je smrť a vzkriesenie ľahostajné, a preto budú nakoniec zahodené do toho istého koša metafyzických smetí. Žiť bude len to, čo nechce len žiť. Ako i o Kristovi sa spieva: *Dux vitae mortuus regnat vivus.* (Vodca života žije po smrti.)

Naše časy sa námramne ponášajú na časy nastupujúceho kresťanstva: vnútorne rozleptaný a rozorvaný svet, sociálne nespravodlivo usporiadaný a hospodársky anarchický; znehodnotenie človeka

na jednej strane a subjektivistická sľavoľnosť na druhej; orgiastická zvrhlosť duševnej prázdnoty, živene krvavými kúpeľmi amfiteátrov, a nadzemské slasti katakombovej vrúcnosti najčistejšej čelade Kristovej.

Na jednej strane hybris zloby pohanstva s jeho nezmyselnou a šialenou ukrutnosťou a na druhej strane vrcholné zjavy lásky k Bohu a večným hodnotám v hektombách vyznavačov a mučeníkov.

Žijeme v celkom novej dobe, ktorá dosiaľ nemá mena. Novovek sa iste skončil. Historici zadelili historický vek podľa určitých kritérií ideových a ich realizácie.

Koniec novoveku sme nezbadali, lebo história nestahuje s veľkým hrmotom záclonu nad jednou vypredanou miestnosťou a otvára novú. Nečujne sa rodí nové a staré žije ešte i v novom.

Novoveku je koniec preto, lebo jeho vedúce idey sa materiálne a morálne uskutočnili, ale ich ideový základ odumrel. Moderná fyzika a ostatné prírodné vedy, na ktoré sa toľko opierať, vykrútili vlastne krk materializmu. Novovek prestal vtedy, keď humanizmus a takzvanou renesanciou začatý proces rozkladu osobnosti a všetkého ostatného narazil svojím sebavedomým čelom na nové fakty vratkosti starej kauzalitity a pojmov hmoty - energie a času - priestoru.

Novovek na jednej strane bude hraničiť s novým vekom, kým na druhej strane sa naň opiera prvý „stredovek“. Materialistický vek medzi dvoma vekmi spiritualistickými.

(Pripravil Július Rybák)

Poznámka: Príspevok bol určený pre Katolícke noviny v októbri 2007 – k 95. výročiu narodenia Pavla Straussa

Pavol Strauss

Veľké chvíle života

Čo sú veľké chvíle v ľudskom živote? Keď sa oženíme, keď sa nám narodí dieťa, keď nám dajaký minister potrasie ruku, keď vyhráme v lotérii, keď susedovi zhorí dom a nám nie atď. A s Bohom sa stretáme a môžeme sa stretať, a nie sme dost' ostrasení do základu svojej podstaty pred Tým, ktorému je svet len náhodnou podnožkou.

V každej ozaj veľkej chvíli života je človek sám, úplne sám. A najväčšími chvíľami sú smrť a stretnutie s Bohom. Ba hádam len to druhé, lebo i smrť je v ňom zahrnutá. A riečisko, ktoré nás k obidvom privedie – je utrpenie.

Všetko veľké je ťažké. A vo chvíli veľkého utrpenia a veľkej opustenosti spoznáme pravú hodnotu Božej opory. Nik nie je tak ubolený, aby prerástol cez Krista, a nik nie je taký opustený, aby nezačul tlkot Božského Srdca.

Všetci sme prežili časy hrôzy, bolesti a stiesnenosti priam apokalyptických rozmerov. Životy zhašali ako polozbytočné zápalky, smrť sa vyrábala vo veľkom, vraždilo sa temer továrensky, smrť skoro pršala na svet. Nejednen z nás sme boli v situáciách krajných životných možností, smrť nás už-úž olizovala. Život bol pozbavený všetkej dôstojnosti; žiť znamenalo čakať na koniec.

Ťažké chvíle sú onou kráľovskou lúčavkou, ktorá spálila všetko prídátne, a čo zvýšilo, bol rýdzi kov nepostrádateľného, a neostalo nič – i vtedy, keď už ničoho nebolo – iba láska ku Kristovi, a ani nie modlitba, ale džavot srdca obrátený k Nemu. Najplnšími chvíľami života ostanú tie bezdyché minúty za bombardovania, strávené v kaplnke blízko Najsvätejšej Sviatosti, keď bolo srdce rozhodnuté: Ak umrieť, tak blízko Teba, Pane! A od tých chvíľ ostalo ešte pevnejšie predsavzatie: Keď žiť, tak blízko Teba, Pane! (...)

Ale bolesti a utrpenia rastú a tiež túžba po vykúpení sa začína rozrastať naším storočím. Dal by dobrotivý večný Pastier Kristus, aby si nakoniec všetky národy, i pohanské, i schizmatické, i národ židovský, bratsky padli do náručia v jeho znamení a volali s biblickou matkou Rut: *Ľud tvoj je ľud môj a Boh tvoj je Boh môj.*

(Mozaika nádeje, 1947)

Pavol Strauss

Listy J. Rybákovi spred dvadsiatich rokov (1988)

Drahý Julko!

Zas sa nám tie ručičky na ciferníku času posunuli a s otvorenými ústami pozeráme na stále neistú a pochybnú budúcnosť. Nielen u nás, ale v celom svete. Sme len taká tancujúca spoločnosť na Titanicu, do ostatnej sekundy, pred nečakaným koncom.

Čo robiť v tomto sprdkavenom svete. Istá je len neistota. To nie je starecký pesimizmus. Večnosť spoza dverí hľadí na nás a čuduje sa, aký je celý svet sprostý. Najmúdrejšie by bolo odísť na dedinu a žiť celkom prostým životom, otvoreným pre všetky krásy sveta, a ničoho si nevšimnúť.

Veď už tak málo sa zmení, nech už robíme čokoľvek a koľkokoľvek. Večne prázdny duchovný priestor skoro ničím nezaplníme. Ale aspoň sa vmysliť do duchovného média, v ktorom sa nevdojak nachádzame.

Do tohoto Nového roku Ti žičím, aby si mal tvorivú schopnosť, čo najviac invenciou dolapiť. Nech tušíme, že sme celkom zbytočne nežili. Žičím Ti veľa nápadov a popísaného papiera, ale i pevné zdravie Tebe i Vieročke.

V láske Váš Palo
Nitra 4. 1. 88

Dúfam, že práca o Marienke a Prišvinovi vyjde. Žilka mi poslal rukopis aforizmov Feldekovi. Uvidíme.

+ + +

Drahý Julko!

S veľkým rozmachom si sa s Prišvinom vrhol na večný problém mysliaceho a túžiaceho človeka – a v ňom i ľudstva – (pars pro toto): Problém pravdy a slobody. Súvisia, ale nie sú spojené nádoby.

Túžba po pravde je túžba po poznaní. A to je ontologický prvok našej vnútornej konštelácie. Prišvinovo dielo je neraz diskretný hymnus rozbehnutý za pravdou. Moje životné motto, ktoré som ako venovanie vpísal do mojich starých kníh, bolo: pravda je viac ako sloboda. Ale stav vnútornej slobody je vari predposledný štéblík pod pravdou.

Lenže ide o žitú túžbu po pravde a tá nás už preporodí. Súčet parciálnych právd nemôže byť absolútna pravda. Lebo relatívna pravda je i lož.

A tak sa nakoniec musíme zastaviť pri fenoméne bohočloveka, ktorý povedal: „Ja som cesta, pravda a život.“ A tento celoludský a celosvetový rozbeh za pravdou sa nakoniec musí i takýmto smerom rozrásť.

Ruský človek je veľká duša a jeho rozlet je príslubom budúcnosti.

Ten boj o slobodu sa ešte nevyhral, nikde vo svete. I naša oblasť má v tomto maslo na hlave. A preto by náš rytmus mal rytmus nebať sa nebať sa.

Veľmi sa mi pozdáva, že i článok o Marienke i doslov k Prišvinovi sú veľmi kvalitné. Teším sa, že sa ešte dožijem, že to uvidím vytlačené.

Tešil by som sa, keby ten kolega Petroci zakeroval ku mne, do tej mojej kultúrnej myšacej diery.

Mal som po 2 týždne starosti s Maňkiným zdravím. Ale lepší sa to.

Objímam Váš všetkých
Váš obhundraň Paľo
Nitra 26. 1. 88

+ + +

Drahý Julko!

chcem sa Ti dnes prihovoriť poznámkami, ktoré chceli byť úvodom toho vnútorného autoportrétu.

„Hviezdy sa nezrážajú. Len duchovia. Kde by sa tu aj vzali. Či sa aj navzájom poznajú a spoznajú. A či sa nepýtajú, kým som, kde som, čo som. Vzdušné priehrady nie sú všade a nie sú všade rovnaké. Čo sa vynáša, sa len zdanlive vynáša. Veď mu postačí, že je. Jeden impulz a neprestane trvať.“

V každom jednotlivcovi sa výstavba sveta zreprodukuje vždy znovu, ovšem v nekonečne možných variáciách. Objavnosť sveta nemá hraníc. Len v človekovi sa znenazdajky vyjaví. Spev sveta nie je stezky omieľať.

A hviezda života ostáva detstvo. Nezapadá a má svoje fixné miesto na horizonte západu života. Keď sa menia farby svetiel reflektorov, dostáva tá istá postava alebo aj ten istý predmet iný výzor, je akoby vytiahnutý z inej rubriky života, v zrkadlení hlbších súvisov, akoby z iného sveta.

Sú ešte blízko prednarodenému stavu, tomu vševednému, tomu všeprenikajúcemu, tomu všetkému blížkemu, zahalenému do všetkých pomysliteľných i nepomysliteľných dialav. A všetko sa vždy odohráva nad hĺbkami, nad nepoznanými i nepoznatelnými, nad jemne ozvučenými i neozvučenými, nad všetkými i pod všetkými zárodkami možností. Hĺbka, čo sa skláňa nad hĺbkou, nad všetkou poznateľnosťou, za všetkým vývojom poznania, v schránke absolútneho trvania. Prielohy večnosti. A tak sme i väzňami večnosti.

Celý svoj život pokladal za predsmrtný stav. Obkročmo prešiel záľudnými prielohami času. Roky sú ako zväčšujúce sklo, cez ktoré ďalej dovidíme.

Na každej hviezde sa hodiny krúčia iným smerom. Kolko hviezd toľko rôznych hodín a časov. I spánok je jedným z nich. A detský spánok je rozčesnuté nebo. A veď v spánku sa i nepredstaviteľné podarí. Len sa to nedá pretlmočiť do vravy bežného života. Len život sa občas premení na nepochopiteľný spánok. Naše kony sú snové, bez jasného prieniku do vedomia. To sú stavy, keď nežijeme, ale sme žití. Náhodnosť sa zväčšia v neodvolateľné nutnosti. A potreby sú úzkym pásom pod hranicou citu, kde už ťažko rozoznať živé od živočiarného.

Je detské vnútro to nehotové, čo sa musí doplniť? Čo dorastá? Ale však sú ka-deaké skupenstvá vnútornej oblasti, ktoré

neznamenajú hodnotenie, ale sú nepoznateľné stupne a skupenstvá možností. Čo nie je presne ohraničené, nie je preto menej prítomné. Len sa nám na chvíľu stratili rozmery hraníc.

Keď vyjdem na dvor, viem, že ma mesiac nečaká, aby som ho povzbudil k dorastaniu. A tak má každý živý tvor vnútorné hodiny vývoja nastavené na potrebný nárast. V každej fáze pokračovania. Právě pokračovanie odhaľuje vždy nový stupeň duchovnej náplne, od rudimentov až po kulmináciu možností.

A možno, že je všetko len opakovaním na inej úrovni a v inom stupni zdokonalenia. Však vyrastá z jednej podstaty. Ale všetky úrovne vývoja nie sú pomiešané a vyvrhnú konečný produkt. Ale nakoľko je všetko vo všetkom, vyústi všetko do kruhu. Dozrievanie je obraz izolácie.“

Toto je kúsok, teda torzo z torza. Veď konečne je všetko torzo. Ako všetko ostatné je vari určené na to, aby bolo lapačom prachu.

Teším sa, že tie Tvoje dve knihy pretlmočia pre ľudí múdrosť Prišvina.

Srdečne Váš pozdravujem a objímam
Paľo
Nitra 5. 2. 88

+ + +

Drahý Julko!

My sme sa tu z prechorenia dostali do depresii a z núdznych, bezperspektívnych duševných situácií sme sa pomaly dostávali na hranicu zbytočnosti.

Tesne pred tým tu bol kolega Petroci. Dobrý a rozhladený človek, so zrakom dopredu otvoreným. Mal by písať a veľa písať. Až po určitej dobe príde každý na to, či môže žiť bez písania. Veď je to vždy len forma zvládnutia života. I keď to nikomu nepomôže, len mne samému, je v tom určitý zmysel. I keby to mal byť sebaklam, je to lepšie ako klamať iných. – N o , potom prišiel na rad Vierkin hlas. Od začiatku trochu vibroval. Bol som ale rád, že i cez negatíva vidno aj to pozitívne u nás. Mala by sa pusťiť do seriálu o nás: čo chceme a čo by sme mali a mohli chcieť. Len ju do toho inšpiruj.

Cítim sa ešte slabý, depresívny (či jarne?) a bojím sa aj o Vás, či nemáte dáku virózu.

Pred týmto ma Jožko zaviezol do Rúfusov a do Valachov. Rúfusovci majú veľký žiaľ a obavy o Zuzku. Videla sa mi dosť ubiedená. Dúfajme, že jej jaro donesie nové sily. – Valach spadol na betón a zlomil si III bedrový stavec a 4 rebrá. Chodí s korzetom, značne hypomobilny, ale furt je to len ľudová škola utrpenia.

Feldek písal, že zobral dáke tie aforizmy do nejakej chystanej zbierky. Nevieť čo a ako bude.

Všetko sú len spomienky, blednúca minulosť, ale veď vnútorne z toho pozostávame. Nik a nič, čo tu je, sa nemôže stratiť. Všetko tu ostáva.

I Vy vo mne ste a ostávate vo Vašom starom

Paľovi
Nitra 23. 2. 88

Drahý Julko!

Dobrý a láskavý duchovný vietor zavial z tej Vašej oravskej posiedky. A to hrejivé je, že sme vždy i neprítomní prítomní. I Milanov duch je medzi nami. Láska je to duchovné pojivo nášho spoločenstva a atmosféra poézie nás preniká. A tak vieme a cítime, že patríme spolu. A aj Milan a Mašenka a aj podobné duše minulosti sú nám tak blízke a žijú vedľa nás ako Werfel, Rilke, Holan, Březina a Halas, aj Smrek a Novomeský, aj Kostra, Beniák a Silan, aj Pasternak a Cvetajevová.

Veď nič a nik sa nestratí. V tomto svete, ktorý je plný významu, v tomto svete, ktorý je obraz hlbších svetov a odraz z týchto obrazov, sa treba priblížiť, kým žijeme, s nesmiernou pietou k všetkému, čo žilo a žije. Ale nakoľko všetko žije, nesmieme vyjsť z úžasu a z obdivu z všetkých prejavov objavnosti.

Áno, myšlienka je večná a každé jej mihnutie treba zaregistrovať. Veď sa v toľkých oblastiach obdivuhodne manifestuje, v nových obmenách vyvíja a svet komplexifikuje. Každý človek, ale i každý národ žije vlastne z nezabúdania.

A tak žijeme vedľa Vás i s Vami i s živou minulosťou. Poslal som rukopis aforizmov „Úsmev nad úsmevom“ do Osvety s návrhom Feldekovým, že to chce recenzovať.

Pozdravujem a v duchu Vás túlim k sebe

Váš Paľo
Nitra 12.3. 88

+ + +

Drahý Julko!

Tohoročná obligátna jarná depresia vyústila v štrajk písania pozdravov. Jedine Rúfusovi som poslal pozdrav, ktorý aj Tebe posiadam. Mám obavu, že má obavy o to dieťa. –

Keď noc zhltnie svetlo, rozpustí sa do hviezd. A keď sa srdce zastaví, bije na inej strane, v srdciach srdce, vo vyvrátených úderoch. Ak raz zaznie krutosť mlčania a zvony lásky nevykúpia rozbrázdnené tvarovanie chmár, údel samoty, usína ako posledná i odolnosť nádeje.

Na akých brehoch možností sa vynorí? A nezabudnúť, slnko žije i za chmármi.

To nech je môj tohoročný veľkonočný vinš. Objímam Vás všetkých

Paľo
Nitra 5. 4. 88

Včera sme boli v Trnave pospomínať minulosť, v 43. rok nášho sobáša.

+ + +

Drahý Julko!

Utrápení sme boli, lebo Palko prežil haváriu i so všetkými opletačkami, ktoré s tým súvisia. Ťažko sme to znášali, najmä Maňka to psychicky nezvládla. No, ale na to, aby človek bol človekom a nielen biologickým tvorom, na to nestačí nadanie, ani sláva, ani cnosť, k tomu je vždy potrebná bolesť. Naša ľudskosť sa skrýva práve pod jazvami (Kolbenhayer).

Prepáč, že Ťa obťažujem aj takými to subjektívizmami, ale aj to patrí k nám.

V túto chvíľu priniesol poštar Tvoj balíček lásky. Vďaka za ten elixír života, veď je v tých flaštičkách. A ostávajú symbolom tohoto okypťeného života. Ale aj tak sa dá žiť. Veď všetky fázy všetkého, čo žije, sú torzá svojich možností. Ale v každej fáze možnosti je i príslub svojho splnenia.

Ale v tom je základ každého optimizmu. I v mojom prípade nalomeného a sčasti degradovaného života. V jadre každej nádeje je skrytá možnosť vzkriesenia. To rezonuje v každej duši ako stála veľkonočná perspektíva. No, nielen individuálne, ale i pre hrozivé deštruktívne prvky slovenského národného života. Kto už toľko vydržal, vydrží všetko.

Čo žije, nemôže nikdy nežiť.

Objímam Vás všetkých

Paľo
18. 4. 88

+ + +

Drahý Julko!

S vypožičanou nádejou narastá vlastná. A v každom obrate skamenie v nás Lotova žena.

Či sú už všetky cesty vychodené, či sú už všetky smery vyznačené. Či sa už nikde nepomestíme, len do seba. To platí pre človeka i pre národ. Čo je do riadkov duše zasiate, čaká len na priaznivý jarný dážď. Tu nepomôže habkanie na jednej chorej nohe, chorej duše. Tu treba jediný smelý krok a všetky pochybnosti odpad-

nú. Správny krok rozhodne na desaťročia, lieň vnútra nič nenapraví. Zbytočne pátrať po nepriateľovi. Vždy sedí v nás samých.

Ako zameškané napraviť. Život sa nedá zopakovať. A ktovie, či by sme zas neskočili do tých istých mlák. Stereotyp života vyvolá ten istý stereotyp chýb a vybočení. Na tú istú boľavú ranu, priloží vždy tie isté nešikovné ústa.

Načo tie reťaze slov votkané do vzduchoprázdna. Načo tie skoby citu vtĺkané kladivom srdca a času. Tie netopierie ozveny vpletané do najmenších nocí, scvrknuté ich chladom. Kde sa tu vzali. Aké vesmírne vibrácie menia sa v človeka a v národy.

Touto samomlouvou sa Ti chcem prihovoriť v tento májový čas, ktorý si tak vnímavý na dych prírody.

No, chcem sa Ti aj poďakovať za tie tvoje myšlienky, za fotografie i za upozornenie na Florenského, matematika-fyzika a mysliteľa i za upozornenie na gelnickú poetku. Ak dostala dáky duchovný vzťah ku mne, nech sa ohlási. Nechcem sa natiskať.

Blíži sa naše májové stretnutie. Teším sa veľmi.

Tvoj Paľo
Nitra 5. 5. 88

+ + +

Drahý Julko!

Žijem v stálych krízových kráčkoch, ale aj papier by sa zahanbil, keby som sa pokúsil ich vyanalyzovať. Ide aj o rodinné osudové roblémy, aj o netaktné a urážlivé nereagovanie na zásielky do Slov. Pohľadov. Vyvolá to i inadekvátne zbytočnosť komplexu, ktoré vždy premôžem, ale periodicky sa vracajú.

Stáva sa to ale i popudom k nežnému laskaniu slova a tlačí zo mňa všetku trpkosť a výhrady v cykle neodoslých listov, napr. List o zatmení svedomia. Tak trochu písané nie atramentom, ale žľou, pomiešanou s fiktívnym posmrtným srdcom.

Sú chvíle, keď si myslím, že by bolo múdrejšie čušať a hrať klavír. Čo sa už nedá povedať, dá sa vopchať do napísaných skladieb z trpkostí minulosti.

Julko drahý! Nie si zvyknutý na takéto lamentácie, ale čiaša vo mne prekypela.

Objímam Vás i Vaše slnečné životy
Váš Paľo
Nitra 18. 6. 88

+ + +

Drahý Julko!

Nielen vonkajšie i vnútorné počasie sa mení. V striedaní je trvanie.

A tak sa regenerácia vonkajšia i duševná vždy znovu uplatní. Veď regenerácia je generačná osobná obmena, to čo generáciami vzišlo, sa opakuje v rôznych modifikáciách aj v každom jednotlivcovi.

Smrť je najväčšia udalosť v každom živote. A tak ako v jednom z žalmov, kde padajú sprava i zľava, padajú známi a priatelia nečakane a náhle. A tak je v albume zabúdania veľmi čulo. Uplatní sa v každej oblasti medzi živými i, zdanlive, neživými.

• Na chalupe Márie Medveckej v Zákamennom

Ale veď všetky sféry života sa dotýkajú a sú premiešané. A tu v tejto krajine neistých kontúr a tým koncíznejších prechodných atmosfér vzniká duch pravej poézie. V terajšej dobe násilného uzemnenia poetickej scenérie prepadne asi väčšina riečicou spravodlivosti.

Teším sa, že prídem k Vám. Len to musíme odložiť, lebo Jožko ide do Polska od 13. 7. 88 s celoštátnym manaftom zápisníkov. Potom prideme en deux.

Zatiaľ si Vás v duchu objímam

Paľo

Nitra 4. 7. 88

+ + +

Drahý Julko!

Ty si šťastný tvor, ktorý sa stále nepohybuješ medzi vnútornými kolíziami, ako medzi mytickou Scyllou a Charybdou, len v oblasti gnozeologickej a eko-systémami. Pre môj vnútorný svet je ľahostajné, či do tých bojov a do toho hľadania niekto nazre, sám si musím vybojovať prešvih cez tie poznávacie systémy. Však nikde a u nikoho nenájdeš to centrum securitatis, o ktoré sa stále boríš.

To, že na zaslané rukopisy sa napr. v Pohľadoch arogantne mlčí, alebo že sa pre Výtvarný Život ten prejav o Marienke nehodí, sú len blišie vpichy. To moju vnútornú scenériu nezmení. Sú pravda rôzne typy vnútorných bolestí, i vnútorné a vonkajšie vzťahy k južným susedom sú bolestné.

Ale aj vnútorné búrkové mračná sa časom odsunú ako pochybné kulisy a odraz žiary preniká. Len tá vonkajšia nitrianska obloha nie je schopná tej púšti dopriať dažďa. Naše slzy dážd' nenahradia.

Len v prítmí večerov vie byť ľahodno. No, neviem sa veľmi ohliadať okolo seba, keď som fixovaný do seba. Nakoniec je všetko pospájané a krása vnútornej krajiny je obrazom a odrazom vonkajšej, ako sme to smeli zažiť u Marienky. Denne som s ňou v duchu. A to je najkrajšie súručenstvo. Smrť nie je delidlom, ale trvalejším spojmom.

Rád by som bol u Vás, ale netrúfam si ísť sám autobusom. Keď sa Jožko vráti z Polska, možno sa dá nahovoriť. Ale toľko problémov sa tu nakupilo a sme so všetkým iba my dvaja a to ešte jeden nezgrabný.

Zatiaľ Vás objímam

Paľo

Nitra 15. 7. 88

+ + +

Drahý Julko!

Čas okolo nás vymýšľa stále nové formácie. V sobotu oslavovala rodina sedemdesiatku švagrinej. Ako renomovaný pohrebný rečník som tam musel serepluvať. Aj to sme prežili. Jožko bol chorľavý, má od včerajška pohotovosť. Od 7. 8 – do 17. 8. zas ide do strediska vrcholového športu do Nymburku. Na 20. 8. má na SNB slúbené doložky, lebo začiatkom septembra ideme na týždeň do Rakúska. Dúfam, že aj to prežijem. No, aj tak by som potom chcel stráviť jeden weekendový deň u Vás. Zatiaľ sa s Maňkou mordujeme v záhrade, v tejto bezdaždovej púšti.

Pre mňa osobne už nie je nič problémom. Vypracoval som si systém zhrčenia poetického myslenia s filozofickým. Či to niekoho zaujíma, mi je ľahostajné. Nevie, či som Ti spomenul, že som ten rukopis, čo leží bezmála 10 rokov v Osvete, poslal i do Slov. spisovateľa i do Aventína. Píšem tie „Neodoslané listy“. Dokončil som aktuálny „List o umení mlčania“. Veď to je ťažký a osudový kumšt. Ja som sa tak vžil do pozície starého zbytočného človeka, že mňa už nič neraní.

Tebe som a ostávam nesmierne vďačný. A tak Ťa bratsky objímam

Paľo

Nitra 2. 8. 88

+ + +

Drahý Julko!

Pozorne a vzrušene som si prečítal Tvoj článok ešte a ešte.

Ten apostrofovaný problém pravdy, možno z rôznych strán interpretovať. Na začiatku empiriokriticizmu sa tvrdí, že súčet relatívnych právd je absolútna pravda. Lenže relatívna pravda je i lož. V stalinových rokoch bola pravda i masová vražda, z môjho sentimentálneho humanistického postoja. A dnešná humanizácia sovietskej situácie nie je výsledkom tých starých nehumánnych rokov, ale vývoj ducha napriek tomu všetkému.

Hĺbka a ušľachtilosť Tvardovského ducha je v jadre evolúcie a hominizácie ruskej duše, ktorá sa uplatnila i „na svätcoch našej strany“.

A tu sa mi ako i v mnohom inom (núka? – J.R.) paralela medzi socializmom a kresťanstvom. Riešenie nakoniec bude vyzeráť tak, že kresťania budú socialistickejší a komunisti kresťanskejší.

Vo vnútri sveta duší tie magma dobra a lásky. A to sa raz vyjaví všesvetovou sypkou humanizácie. A to predpovedal ten, čo na seba povedal „ja som cesta, pravda a život“.

Touto cestou za pravdou a životom povedie cesta sveta.

Bratsky Ťa objímam

Paľo

Nitra 15. 8. 88

+ + +

Drahý Julko!

Dnes týždeň ideme všetci traja na týždeň do Rakúska, k švagrovi. Ideme sa quasi rozlúčiť. Veď v tomto pozemskom živote sa už asi nestretne. No, dúfame, že v budúcom.

Tá fyzická postać je naštrbená od zubov po cievtvo. Ku koncu tej páľavy sme tu mnohí mali ťažkosti: závrate, ochablosť a nechut' k životu. No, najlepšie na všetkých problémoch je, že sú prechodné. Tout casse, tout passe.

Veľmi ma potešila, ale aj dojala pozornosť pani Vlastičky. Cez to prežiaruje duch Márie. Denne sa s ňou zapodievam. Len mi je ľúto, že vo Výtvarnom živote nebol priestor pre tých pár slov. Nevedel by si to volakce umiestniť?

Doteraz sa nám nepodarilo 8. číslo Sovj. literatúry zohnať. Tuším, že som Ti napísal, že som rukopis „Nežiť a žiť“ poslal Feldekovi do Slov. spisovateľa, ale aj do

Avicena v Prahe, kde mi kedysi vyšiel výber z Aforist. diára. Zatiaľ som odpoveď nedostal. Asi to stihne spánok šípkovej ruženky v dákom tom šuplíku.

Ale to nič. Láska a mánia voči slovenskému slovu zatiaľ vo mne nezadriemala a prosím o jej ducha. Naše vonkajšie životy môžu byť šedivé, bez emócií, ale tým živší a dobrodružnejší môže byť vnútorný život a z neho tie odrobinky prenikajú navonok. Som z toho šťastný a plný nádeje. I za búrkovými, čiernymi chmármi žije a svieti slniečko. Slnko v rôznych formách i ako slnko spravodlivosti.

V tejto útešnej perspektíve Vás oboch objímam. Prihlásim sa až po návrate.

Váš Paľo

Nitra 29. 8. 88

+ + +

Drahý Julko!

Ešte som nadobro neodfúkol cestovný prach a tak ma Tvoj láskavý list i zásielka celkom udomácnili. A tak si vďačne uvedomuješ výrok švajčiarskej spisovateľky v biografii veľkého ruského, a vo švajčiarsku žijúceho, neurológa Monakova: „Vlast' je harmónia duše.“ Láska prerastá nedostatky i výtky. A tak sa vždy znovu uhniesť v nás.

Poslal som rukopis „Nežiť a žiť“ do Aventína, i Feldekovi do Spisovateľa, bez najmenej rezonancie. Už prešla doba zvyku reagovať na každý list. Na šťastie som už imunizovaný na submórey u nás. Bol som v oblasti, kde každý a všetko môže uverejniť. My sme zatiaľ majstri vzletných prejavov, plných plánov a reforiem, pri plnom vedomí, že sa to nemôže a nechce realizovať. Viď prejavy z Budmeríc.

Tým viac sa teším z Tvojich plánov a rozletov a žičím ich rozmnoženiu a uplatneniu. Poézia života a života hudby preletuje i našou dobou a našou oblasťou. Najkrajšie je vari to, čo sa ani nenapíše.

Vernadskij je veľký duch ozaj goethovských dimenzií. Najväčšie poklady sú skryté. Ale všetko sa časom objaví a vyjaví. V tom je dynamika ducha. A v tejto nádeji Ťa objímam. Teším sa na Vás.

Tvoj Paľo

Nitra 20. 9. 88

+ + +

Drahý Julko!

Tieto krásne časy, surovo pomenované babie leto, sú aj evokáciou všetkých vnútorných potencií krásy a nehy, aké poletujú okolo takého jemného vnútra, akým vládne Milan R. Všetko akoby bolo v odlesku tých emanácií, aké sa dostali do duchovného vesmíru, vyvolané nesmierne zvláštnou a vábivou atmosférou jeho diela. Je to elitná diagonála ako škrt cez citlivé a vnímavé duše. I skromné gesto jeho prítomnosti je poetický zážitok. Preto to vravím, lebo nechcem byť banalizátorom života. A obdivujem život i v jeho hrôzach.

Ďakujem Vám i Kollárovcovi, že ste ma vylákali z tej mojej líšcej diery izolovanosti.

Vždy ide o konfrontáciu s vlastným vnútrom a len pri malosti môžeme byť väč-

šími. Cítim život i svet stále ako pri okrají kataklyzmy v rizikovej polohe s preludnením, s problémami atomistiky, s možným omylom v gémovej technike, keby im tak ušla zruta pri pokusoch s mikróbami a infikovala by celý svet s absurdnými novotvarmi. Prestal som sa báť sveta, bojím sa len o svet.

A celý kultúrny celok sveta i nášho sveta balansuje bezstarostne nad priepasťou. Isté je len to, že nič nie je isté. Či sa tak alebo onak popíše papier, je ľahostajné. Tým sa svet, i náš svet, nespasí.

Píšem, lebo nemôžem nepísať. I keď to nik nepotrebuje. A v nádeji, že to aj Ty robíš, Ťa bratsky pozdravujem a objímam i s Vierčou

Váš Paľo

Nitra 24. 10. 88

Som rád, že Ťa Milan má rád.

+ + +

Drahý Julko, drahá Vierka!

Predom vďaka za ten tvorivý atentát. To sa nedá opísať, čo to znamená pre takého fyziologického vyvrhela, ktorý pláva v tých kalných inzulínových vodách.

Nie menej povzbudivá je tá zvláštna poetická atmosféra, ktorá vyžaruje z tej dojemnej osobnosti Jakobiho. Preto sa ani nečudujem, že to kúzlo umelecké i ľudské bolo také atraktívne i pre našu Máriu.

Teraz, keď je okolo Dušičiek tá duchovná atmosféra tak rozrytá, je všetko závažnejšie, lebo preniká i do tých podzemných duchovných prúdov, ktoré sú tak veľmi splavné.

Rád a vďačne zalietam do preteplenej atmosféry Vašej dobroty a Vašej skoro neodôvodnenej láskavej pritulnosti, šťastný, že sú ešte duše, čo so mnou rátajú. Rukopis „Nežiť a žiť“ evidujú v Prahe v Avicenu, zistil brat. Či prejde v redakčnej rade koncom novembra, je vo hviezdach, len ako naklonených.

Naše životy sú vnútorne zaradené do tých istých perspektívnych, etických a láskavých súradníc, preto sa máme tak neodvratne radi.

Objímam Vás a tých Vašich zlatých mladých tiež

Váš Paľo

Nitra 1. 11. 88

+ + +

Drahý Julko!

Absolvoval som veľkú školu umierania. Dr. Vlasák bol krásny a kultivovaný a poetický duchovný zjav a odprevádzal som ho až po hrob.

Uvediem Ti pár myšlienok:

Čas ako nepredstaviteľná veličina ovláda naše bytie. Len ľudské utrpenie ho zhmotní... Spôsob znášania bolesti je skoro vždy mierou ceny človeka. A utrpenie je náboženstvom vyvolených. Rozmer existencie hmoty nie je rozmer nášho bytia. Tobôž takéhoto duchovne ladeného. Ale pred ústom do večnosti nás neraz pokúša čas ako hodnota. Ale „všetko veľké chce večnosť“, tvrdí filozof. Len toľkoto. No, veľmi ma to živelne zaujalo.

Na iné som skoro nestačil. Ale položil som poslednú bodku pod rukopis „Nedodané listy“. Ďalší príspevok do šuplí-

kovej spisby. Mŕtvo narodené dieťa. Ale to nie je lamento, len suché konštatovanie.

Tým viac sa teším Tvojej aktivite. Od srdca Ti ju žičím. Aj s tým sa chcem uspokojiť, čo sa má starý trepať medzi mladý svet. Aj som zvedavý, ako dlho vydrží ten týždenník odhaľovať tie morálne arogantné diskrepancie. Jedným okom sa smejem a druhým plačem.

Máme svoj vnútorný svet, ktorý nepasuje na ten bezzásadový vonkajší.

Objímam Vás, Rybákovci moji drahí. „Stat crux, dum volvitur orbis.“

Váš Paľo

Sme samotní. Jožko je na 2 týždne v Prahe. Odtiaľ idú relatívne dobré správy.

Nitra 30. 11. 88

+ + +

Drahý Julko, drahá Vierka!

Šťastne došli Tie Vaše metabolické devízy. Veď je to pre mňa, ako pre fajčiara anaši (Ajtmatov), tento pankreatický oper. Aký je ten Mikuláš zmodernizovaný a adaptabilný. Ale celkom informovaný nie je, lebo som darebák a tú Tvoju iniciatívu okolo našej Marienky len veľmi pozvoľna načítam. Ale veľmi sa chcem do toho dať. Ale Ty to budeš musieť zredigovať. A neľútostne.

Rukopis korigujem. Potom to bude treba odpísať. Odpis dostaneš. Ty si moje hlavné čitateľstvo. Presvedčíš sa, aké záľudné sú vnútorné cesty takéhoto outsidera.

Všade sa myslí, všade sa píše, všade sa dá publikovať. Asi sa obrátim na fórum všade. Kultúrny týždenník je radostná realita. Aj zuby na seba vycierajú podaktorí a všetci kultúrni stalinisti tam majú svoju (nečít. slovo – J. R.). Evidentný je tam aj charakterový profil mnohých. Je to vždy tá istá spoločnosť. Ale chvála Bohu, že je. Čím viac, tým lepšie.

To najlepšie sú ruské preklady. Smelé a slobodomyšľovné. Stály hľadač pravdy je ruský autor. Len sa ich drž. Keby som mal pár rokov menej, vrhnem sa na ruštinu.

Ďakujem ešte raz za zásielku, ktorú vari organizovala Vierka a Evička.

Objímam Vás

Váš Paľo

Nitra 7(?). 12. 88

+ + +

Drahý Julko!

Posielam tých pár strán. Dúfam, že to pán doc. Červeňák nestratí. Lebo ma len občas niečo napadne.

Okrem toho dúfam, že Ťa niektoré miesta nebudú šokovať. Ale veď Ty si už toľko znesol, že myslím, že stovíš i toto.

Všetko sú len výpuky na tele národa. Vari i toto.

Pozdrav mi všetkých Kollárovcov. Rád by som ich videl a si s nimi štrngol. Mám pár fliaš dobrého 2-ročného vína. Výrobný podnik „Jožko“.

Vďačne si Ťa objímam adventne vrychtovaný

Paľo

Nitra 9. 12. 88

+ + +

Drahý Julko!

Som po nepríjemnej operácii zuba so sekaním a šitím a s veľkou láskou a pocho-

pením siaham za tým veľkým hľadačom človeka v detsku, Prišvinom. Je to obdivuhodná poézia duše, jemnou rukou vpísaná do doby a sveta. Dojíma ma to, uvoľňuje a tým bratskejšie sa obracia k Tebe, ktorý si Prišvina tak živo vprojikoval do budúcnosti. Všetko otvorená kniha budúcnosti je základný šlabikár našich duší.

A čo pre mňa veľa znamená, že je to všetko refrén na myšlienku sv. Jána: Boh je väčší ako naše srdcia. Prišvin je veľký básnik a mysliteľ. Ďakujem Ti za to. Som ubolený, opuchnutý ale jasavý. A som šťastný, že viem žiť len v týchto dimenziách.

Dúfam, že Ťa ten rukopis príliš nesklame a že Tvojou cenzúrou aspoň sčasti prejde.

Objímam Ťa bratsky

Paľo

15.12. 88

+ + +

Drahý Julko!

Celé dva týždne ma mordovali bolesti, neuralgického rázu, po vysekaní a dlátkovaní jedného vylomeného zuba a za tri dni na to extrakcia ťažkej sedmičky v mandibulárnej anestéze, som bol úplne znemožnený exkvizitnou bolesťou. Dnes užli neviem pred čím.

A tak sa vrhám smerom k Tebe. Trochu Ťa ľutujem, že si sa dal na takú, možno nepríjemnú, priateľskú, ba viac ako to, službu. Už Ťa len prosím, vydrž to i s pani Gabikou. Nevie, či Ti nemám sľúbiť, že už pero do ruky nevezmem. No, urobím čo mi poradíš.

Za fotografie ďakujem. Dnes mi písal Rúfus. Iste aj Tebe. Je v ňom živý prameň. Všetko v ňom i okolo neho sa mení v báseň. Dakedy si myslím, že sa tomu aj bráni, ale neubráni.

Julko môj. Veľmi sa mi ráta ten posledný Prišvin. Taká prostá apoteóza detstva. Veľký všielik pre svet.

Ešte Tebe, Vierke a deťom z úprimného srdca žičím samé pozitíva do Nového roku, hlavne zdravie a pokoj v duši.

V láske Váš

Paľo S.

Nitra 28. 12. 88

Poznámka. Straussove listy J. Rybákovci sú postupne kompletne uverejňované v cykle publikácií: J. Rybák: V dotyku s Pavlom Straussom I, II, III, IV, a V dotyku s Pavlom Straussom (1977). Bojím sa, že toto postupné uverejňovanie po časových úsekoch je – vzhľadom na rýchle uplyvajúci čas – pomalé, – a preda sa mi žiada samému vyprevať Straussove listy adresované mne do sveta. Volím teda postup, že počnúc rokom 1988 sprístupním Straussove listy v ročných blokoch na stránkach Listov PS.

V spomínaných publikáciách sú zachytené listy z rokov 1983 do júla 1986 a listy z r. 1994. K tomu treba pripojiť listy z r. 1989, obsiahnuté v knižke Pavol Strauss – Július Rybák, Premožený čas (1989). (J. R.)

Pavol Strauss

List o lacnom, ľahkom a úsmevnom zabúdaní (Úryvky)

Kto zabudne na zabúdanie, príde k sebe. To je prvá a posledná stanica. Vždy sa čaká na prípoj na obe strany. Kým sa ruka nepošmykne k dobru.

Vítaná chvíľa príde neohlásená. A do nej sa pomestí všetko, čo bolo a čo mohlo byť. Knižnica času ako pohrebisko možností. A všetko v nás. Obraz obráteného obrazu sveta.

Zabúdanie je aj obrana. Stále pripomínanie našich slabostí a nedokonalostí kruší našu obranyschopnosť. Veď stále rastieme alebo môžeme rásť. Nie sme len zmes chýb. Veď máme vlohy narásť cez seba a nad seba. Opak vyvoláva úzkosť. Nik nie je celkom dobrý a nik celkom zlý. Vyzeráme tak trochu ako mozaika našich možností. A sme aj ozvena našich túžob. Pozostávame z nezmerného množstva zárodok a všetky nepovyrastú.

Ale zabúdanie je aj zabíjacka zbraň. A nakoľko je duchovná potencia, najmä v duchovnej oblasti. Šípy zabúdania sú nastavené všetkými smermi. A vždy do duchovných organizmov živých i už neživých.

No, najľahšie sa zabudne na to, čo nevieš a čo nechceš vedieť. Záveje dní a rokov všeličo prikrývajú. I sám sa stávaš vlastnou minulosťou. Tak čo tí druhí. Sám pred sebou sa zamľčíš, ba umlčíš.

I čas má obrátenú stranu. Len hudba nemá odstavec zabúdania, lebo pozostáva zo skroteneho času.

Všetci zapriahnutí do káry ducha ostávajú večne prítomní. Nik a nič sa nemôže stratiť. Trvanie v nekonečne možných variáciách je nemenný osud všetkého stvoreného. Okrajom nejestvujúceho sa tmolí ríša zabúdania. Zabúdanie ako vytúchnutý vzťah, ako driemotý duše.

V zabúdaní je aj nepriateľstvo. Nena-písaná strana pred zabudnutou hanbou, keď čas zamrzol pred vlastnými vrátami. Zabúdanie sa nedá charakterizovať ako zvrátená a vykoľajená funkcia mozgu, nie, má korene v duchovnej scéne, v eticko-es-tetickej, a v mravnej a psychologickkej. Je vždy disfunkciou obranného, sebaobran-ného a agresívneho úseku vnútra človeka a doby. Zabúdaníu vždy podlieha to, čo chceme zabudnúť, alebo čo nás núti spo-ločenská a ľudská konštelácia doby alebo jej vyhradeného úseku.

Všetko jestvujúce a každý jestvujúci má vzťah k všetkému jestvujúcemu. A v tom vzťahu cíti svoj význam vytúž-ený alebo vytušený. Bez vzťahu by vajatal v duchovnom vzduchoprázdnne, by svoje bytie cítil ako nezmyselné. Každý výtvor, každé dielo by stratilo raison d'être, keby nemalo nadviazať na niečo z minulos-ti alebo prítomnosti a na dajakú ozvenu

teraz a do budúcnosti. Len tak je všetko prepojené cez časopriestor do všetkých duchovných bytostí. A aj tie nespoznané výtvyry vysielajú signály do všetkých dôb. Toto duchovné vlnenie vzbudí i cez tisíc-ročia nové impulzy. Nevieme, čo všetko a odkiaľ do nás prichádza. Tu i tisícročia nie sú priehradou a priedelom. Duchovná ko-munikácia nepozná hranice.

A preto je taká zodpovednosť za všetky duchovné statky, ktoré sa tu nazhromaždi-li cez tisícročia. Ale i za ich tvorcov. I keď je všetko a všetci len kvapka do mora. Voči nikomu a ničomu nedobehneme spravod-livosť. Veď určenie človeka nekončí v ňom samom, ale nad sebou. Človek svet svojho vnútra nemôže ohraničiť sebou, ale musí ho rozšíriť do čím širších a väčších (ne-čit. slovo – J.R.). A čím ďalej zamerá svoj pohľad, svoje zámery, oblasť svojej ochoty pomôcť ľudsky a duchovne, rozšíriť po-znanie ríše pravdy a slobody, tým viac sa naplňa jeho vnútorný svet šťastím pokoja.

Zabúdanie nie je mŕtve more, pod úrovňou oceánov sa všetko krištálovo uchováva. Preto je to také živé more. I v ňom sú potôčky a studničky v pred-smrtnej úschove. Tu nevybočujú úsmevy slnka, tu sa krížia šípy nehy zabudnutých srdíc. I pohroma starých bohov nevyvolá úzkosti zajtrajších možností. Všetko rastie v neprielomných kruhoch ustavičného trvania. Boolestne chrumkáme tvrdnúci chlieb poznania.

Denne previevajú iné vetry svetom a vždy v iných súradniciach, a predsa v tú istú dobu opelujú tie isté závaný podobné mozgové duchovné výpuky, podobné vnú-torné konštelácie. Similia similibus curen-tur. Jedna je choroba sveta, jeden liek na ňu. Tu sú si i antipódi v duchovnej rovine. A najviac ak tušíš premielanie atmosfér.

Koho dnes zaujíma, ako kto zomrel z veľkých v umení, v politike a z duchov-ných výrazných osobností. A kto vie, či sa pri každej smrti nezachvieva vesmír.

Svet zabúdania je svet vo svete. A po-zostáva z mnohých poschodí. Zabúdanie, čo zabudlo na mnoho, na čo sa zabudlo, a na mnohých, na ktorých sa nemalo a ne-smelo zabudnúť.

Nik nezomrie na verímboha. Pri kaž-dej smrti zakolísa vesmír. Zatrású sa ve-raje sveta. Ľudská duša je centrum sveta. Len vo zvrhlohu svete sa to neráta.

Ktoré sú tie hlavné zastávky života. Akej miere podliehajú. Ktoré momenty života sú tie najhlavnejšie. Ktoré a u koho ich treba podčiarknuť. Udalosť nie je, keď sa hviezdy ztrású. Ale je aj jemné a neča-kané gesto. Zvláštne predstavenie, krásne a čudne prečítaná veta. Do seba zakliesnené

mladé oči, ale i starecká dobrotivá spokoj-nosť. Blesky nevyskočia len z chmár, ale i z rozrušených srdc. Vojny sa rozhodujú i v spálňach. A diela vznikajú aj v kútkoch. Rovnováha nie je predbúrkový stav. A zemetrasenie vyvolá puknutý azúr zeme. Zbytočné sú búrky v nás.

Lenže život je aj možný ako tragédia (nečit slovo – J.R.) tieňa. Ako útek zne-možneného sna neuskutočnenej noci. Ako záblesk psychoidnej nespoznanej geniality v zdeformovanej skutočnosti. Nie noc je tmavá, ale sen. Neraz sa hrúzou triasli i zablatené vlny hrôz a katastrof. Umierajú-ce deti všetkých čias nezavreli tieto čierne dvere tragédií. A nebol si pred nimi ešte žiaden istý.

Neide o romantické zdvojenie dušev-nej bezperspektívnosti, neide o vyprovo-kovanie duševných priepastí poza korene bytia. Tu ide o to, že všetko, čo bolo a čo je, a všetci, čo boli a čo sú, sa nachodia v úrovni významu. Všetko je tak potrebné, tak dôležité ako slnko nutnosti, ako smer kolajníc a ich pevnosť. Plenitudo arboris vitae. Každá myšlienka doplňa svet, každé gesto ho môže obohatiť. Každý umelecký zjav ho završuje, každé dielo prírody alebo ľudského umu ho dotvára a teší sa samo v sebe.

Každá chvíľa je dôležitá, dnes i v kaž-dej minulosti. Svet stratil zmysel pre hodnoty. Preto ušli cez sito času akcenty dejinné i psychologické. Preto nejestvujú uzlové body významných chvíľ v tvorivých životoch mysliteľov a umelcov v našom povedomí. Preto sa zastrájajú na nás fú-rie zlého dejinného svedomia. A nevieme pritlačiť na bod, ktorý by ho oživil. Preto nechávame poplávať dolu prúdum všetko, čo by sa malo vždy znova oživiť. Preto sme takí ochudobnení a vyprázdnení, lebo sme podprahoví pozaspávaní kriesitelia hod-nôt osobných, dejinných a kultúrnych.

Zijeme akoby v susedstve vlastného života. Aký vzťah sa tak môže vytvoriť k životom minulým, zapadlým, tragickým a pomýleným, k ich (nečit slovo – J.R.) , k ich debaklom, k ich krízam a osudovým zauzleniam, ale aj k ich životným a tvorivým konfliktom, k ich vzletom a k ich pá-dom, k ich významu a k ich omylom.

Či sa dá všetko rozmotáť a odvinúť, či sa dá vyslediť podstata všetkých život-ných labyrintov, všetkých osudových roz-hraní, všetkých lomných plôch existencií.

A muselo sa to všetko stratiť? Či sa môže niečo, čo v akejkolvek forme žilo, vypariť? Pretože nie sú mysliteľné časové priepasti, musí mať každá bytnosť prime-raný priestor. Všetko, čo je, musí byť. A je neodmysliteľné z dejín bytia.

Ak je myšlienka večná, nie je nič stra-tené. Čo je neulapiteľné, nie je určené na stratu. A čo je neviditeľné, nie je ani roz-bitné. Ani puknuté spomienky ho nevy-vrátia. I keď sú doliny obrátené kopce, nie je ešte ticho odvrátená hudba. I slovo je kostra ticha.

Každá chvíľa života je dôležitá. Každá je štiknutie večnosti. Každá kvapka sa raz aj vyparí. A každý koniec hraničí s koncom dakeho konca. Nemilosrdné závrte lomujú vpadnutým horizontom zajtrajškov.

Niekomu je všetko ľahostajné. To sú tí, ktorí ešte nenadobudli vzťah k podstate vlastného bytia. To sú emigranti v sebe. Veď len cez seba dostávame vzťah k iným, i dávnym, životom.

Kto a kedy zohľadní tie mnohé prekonané choroby, kto tie toľké bolesti a utrpenia, kto tie v koncentrákoch, vražedných inštitúciách a hladomorniach nášho storočia zdegradované životy. Keď by nemal jediný ľudský vzdych a ston vyjsť naprázdno. Keď by slzy nemala vpijať len zem a piesok. Keď by srdce a myseľ nemali vyznieť do prázdna.

V tomto svete, ktorý je plný významu, v tomto svete, ktorý je vždy obraz hlbších svetov a odraz z týchto obrazov, sa treba priblížiť, kým žijeme, s nesmiernou pietou k všetkému, čo žilo a žije. Ale nakoľko všetko žije, nesmieme vyjsť z úžasu a z obdivu z všetkých prejavov objavnosti. Áno, myšlienka je večná, a každé jej mihnutie treba zaregistrovať. Veď sa v toľkých oblastiach obdivuhodne manifestuje, v nových obmenách vynára a svet komplexifikuje.

Každý človek, ale i každý národ žije vlastne z nezabúdania. Iskrenie ducha má začiatok, ale nesmie dôjsť konca. I v každom vzdychu je zrkadlenie morálnych hodnôt národa. Čo z hĺbky minulých čias a z duchovného vrenia ľudí nie je očerstvená minulosť, ale jej prítomnosťná recidíva, v novej prítomnosti zopakovaná v zvlhnený novotvar. Nič nestratí svoj život, vždy len metamorfozuje. A v tom je tušenie zmyslu smrti.

Prechádzky stáročiami neskreslia pohľad na súčasnú dobu. Ananalýza životov minulosti neznehodnotí životy našich súčasníkov. Všetko prechádza predpísanou trasou. Ide len o ten neustály pochop.

Všetky literárne postupy všetkých čias sledujú tieto postupy. Na tom stoja všetky literárne výtvy až po kritiku a až po sumáciu hodnôt i pahodnôt. Je ich nezmerne množstvo, a predsa je plno prázdnych miest. Je plno veľkých výtvorov i malých, plno veľkých diel i malých a menších. Ale svet ducha rozhodne nie je saturovaný. Krása a múdrosť ešte neprekypeli a túžba po nich je rozkošatená. Výkrikmi hladných srdc a duší sú ozvučené tie prázdne priestory. A stroskotajú hriechom zabúdania. Veď ani pochovaním sa nič nedá pochovať definitívne. Aj v duchovnom a kultúrnom svete je perspektívou údolie Josafat. Zabudnuté a do zabúdania pochované kosti duchovných hodnôt a krás sa zoadejú do živého mäsa a kože.

Do priepastných hlbok minulosti zaoďte odviať deje, osobnosti a ich skutky a výtvy túžia po oživení. Len žijúci

im pomôžu a tí z minulosti, čo ich oživilí svojimi prácami. Kto žije život iných, žije dvojnásobne. Možno, že v nás žijúcich sa ožýva i život dávných. A viac než možno.

Neprekonateľný odpor k všetkému minulému je nepriznaná úbohosť a vprahlosť vnútra. Nie je to deficit rozvahy a úvahy o vlastnej budúcej minulosti. Je to forma rozvratu podstaty nádeje o možnosti živej a žitej minulosti.

I keď si uvedomíme úbohosť a márnivosť všetkých našich úsilí, či ide o vládcu, či o kultúrneho činiteľa, či o robotníka, tie vonkajšie a vnútorné rozlety sú len havkáním na hrošej koži dejín. Chvíľa samoty básnika rozvíri duševnú atmosféru viac ako strategické plány vojvodcov.

Zabudnutie zabudnutých je na seba naštepená krutosť. Je na úrovni zneuctenia hrobov a vraždy nenarodených. Kde ostáva údel mŕtvych, ktorý je skrytý v nezdielnych hrôzach umierania. Svetové dejiny umierania čakajú svojho autora. Smrť nie ako útočisko, ani ako únik, ale ako vystupňovanie života a nie ako „dávanie zmyslu nezmyselnému“.

Milovanie ako súhlas milovania milovaniahodných. Ale je tu zástup, nezmerne zástup milovaniahodných. Svet čistého a pokojného umierania. Životy veľkej a krásnej životnej potencie. Tu životy, čo len kotúlali sudy, a tu také, čo posúvali hodnotový potenciál sveta. I za životom každého buriča, i za životom veľkého vojenského alebo spoločenského vojvodu sú chvíle ticha srdca a mysle, chvíle smútku, súcitu a detskosti, chvíle slz, lásky a záblesky dobroty. Lebo aj tá pristane i na brehoch neľútostnej lásky a tvrdých túžob.

Kde potom umiestniť pirátov absolútneho zla. V sebe nemôžu pristáť. Kde tých prznitelov nevykovaných hrobov. Svet mŕtvych je rozložitejší ako svet zatiaľ živých. Medzi nimi nie sú priepastné priestory, ale dych odsunutého ducha. Tu

je stále komunikácia cez živú tieňohru odsunutého vedomia i hrbolatého svedomia. Veď všetko je ustavičná prítomnosť i za posunutými kulisami času.

Jedna myšlienka, jedna spomienka je akt ďalekosiahleho významu. Sú myšlienky, ktoré sa nedajú zabudnúť po celé trvanie ľudstva, preformované po všetky veky. Ale ani tie miliardy sekúnd úzkostí, tiesní na hranici zúfalstiev. Že nad všetkým narastie zavše čerstvá tráva. Veď je ona rovníkom medzi svetom nad sebou i pod sebou. Dva svety a jeden svet. Zakliesnená do mora únosov istôt obývaným všetkými pligami a hnosobami dravej pažravosti a slizkej bezcieľnosti. Dravci pre všetko, čo má tvar. A nečaká ich dno láskavým objatím.

Svetový inventár tragédií sa nikdy neukončí. Tvár dnešného sveta je tragický úškľabok. Krik prehlušuje krik, chvat závodí s chvatom, homocentrická deviácia etosu zabrda vo vlastných výkaloch.

Ani tí, čo sú šťastní, nie sú šťastní. Ten najvitalizujúcejší vitamín dnešku chýba. Svet plný živých obielených hrobov nemá čas na tie neobielené. Utopených netreba utápať. Ušetrené sú pohľady na hroby, načo ich investovať. I keď sú v nich pozostatky tých, čo zanechali pozostatky duchovných a umeleckých hodnôt, čo zanechali pozostatky po zvratoch spoločenských, čo boli sami symbolom, živým symbolom revolučných zmien, čo boli iniciátormi nového ducha na križovatkách dejín, hudby a literatúry, maliarstva a stavebníctva.

Ale koľko aj ľudských slabostí, neduhov a chorôb bolo za tým všetkým. Ale koľko tých minulých bied telesných a morálnych vystiera svoje slizké chápadlá do našich dní. A to isté nebo je ľahodným príklpom nad všetkou dobovou zdedenou úbohosťou. Žijeme všetky doby.

Všetko je pochované do nás. My sme hroby sveta. A ako nemožno vypnúť sln-

Som vďačná, že sa mi do pozornosti dostal veľikán Pavol Strauss. V podvečer mi už nedalo, urobila som si výseč z práce. Vytlačila som si jeho esej List o lacnom, úsmevnom a veselom zabúdaní, vypla som PC a s ceruzkou na počíarkovanie som začala čítať (na posteli). Plesalo mi srdce: jedna perla vedľa druhej a ďalšie. To by som podčiarkla celý text. Náročné, krásne. Hanbím sa použiť slová, aby neboli nízke klišé na vystihnutie stavu, ktorý text vo mne vyvolal. Chce to viackrát si prečítať, sú to multidimenzionálne myšlienky, presne také so mnou rezonujú. Ako báseň. Prvým čítaním som sa len zbežne oboznámila, ďalším čítaním sa viac nimi napenetrujem. Môj základný pocit? Mier, radosť z tušenej, odhalenej pravdy, z poodhalenia závoja večného Svetla. Z nakuknutia pod pokličku vesmírnych hrncov. Je to tak písané, že ma nabudí vojsť do kratučkých zábleskov zachvievajúcej sa vesmírnej skutočnosti (spojenie minulosť+prítomnosť+budúcnosť=jeden okamžik) Pod vplyvom čítania ma napadlo, že vesmír sa neustále zachvieva v rytme: strata harmónie a obnova harmónie, nádyh a výdych, chaos a vyjdenie z chaosu, princíp duality, aby sme sa tu mohli manifestovať a orientovať (aj elektrina, kód 0-1). Pustila som si ku posedeniu s týmto veľkým človekom nádhernú hudbu (tentoraz etno) a uvedomila som si, pod vplyvom Jeho myšlienok (že nič sa nestratí, každý apel nájde svojho adresáta), že aj púšťaním harmonickej hudby a zažívaním vnútorného obdivu a jasaním nad formulovanou múdrosťou prispievam svojou kvapkou ku vyladeniu vesmíru do pozitívnych láskyplných vlín, eliminujem tie opačné tendencie. „Chvíľa samoty básnika rozvíri duševnú atmosféru viac ako strategické plány vojvodcov.“

Viola Staudingerová

ko, ako nemožno odvolať sen, nemožno vymyslieť nový čas ako hazard večnosti. Poézia nezačína na hranici snov, ale tam, kde strčíme prst do ústrania nepochopiteľna.

Na duševné priečinky nasadal prach, len nami zatienený, a nevykopené kostry čakajú na zázrak z údolia Josafat. Všetko sa raz pohne. Zotleté telá básnikov a prorokov, i mudrcov i vrahov. I Homér i Vergíl, i Dante i Shakespeare, i Hviezdoslav a Hollý, i Krasko, aj Izaiáš a Jeremiáš, i Napoleon a Stalin, i Gándhí i Hitlerovci všetkých dôb.

Hodina smrti je ich súd, ich jasný i temný hrob. Postrach milosrdenstva a úľak lásky. I duch má vence a trňové koruny, vyvrátené predstavy zeme. Premiešané vrchy a moria do nových vesmírnych sústav. Sitom hviezd sú preosiate vyveliny slnc. Čo zvýši, je plúšť vyvrátených duší. Vízia konca je zabudnutý začiatok. A apokalypsa je vypožičaný odvar.

Bol by svet viac stratený, keby sa nič nebolo vytvorilo. A či je tu toľká opora. Dejiny i dejiny kultúry sú jediné veľké popravné. Čo bolo ohodnotené bohatstvom a dobovou slávou, sa dostalo do tých istých priečinkov ako nespoznané a odmietnuté. Sú kritériá evidentné a aplikované a kritériá nad každou evidenciou.

Pochovanie do lexikónov, dejín literatúry a školských čítaniek, čo možno i s obrázkom, sú len diskretné formy zabúdania. Čo má duchovnú podstatu, sa môže živo zlúčiť len s duchovnou atmosférou živých bytostí. Lebo v tejto oblasti je všetko oživené a jestujúce.

Niet rozdielu a odstupňovania zabúdania. Tu nie sú hrázde medzi ligotavými úspechmi a nespoznáním. Bariéra smrti vymaže dobové kvalifikácie. Ani systém umelého vyhládzania tu nezaváži. Smrť je fakt, ale nie kategorizácia duchovnej závažnosti. I keď má každý svoju smrť, je vždy dovŕšením vnútornej konštelácie. Doteraz nevy povedaným slovami.

Niekoľko je alebo bol neznámy. Niekoľko sa stáva neznámym. Ale to nie je problém encyklopédií, ale evidencia duchovných závanov. Kto je pochovaný do sféry ducha, ten žije. Člapanie novinových alebo iných mediálnych spravodajov nezamedzí podprahové pseudozbytočnosti.

Nie je podstatná oficiálna časopisecká alebo učebnicová dôležitosť. Keď je smrť, je každá dôležitosť efemérna a pochybná. Čo je Goethe, Dante a Hviezdoslav, je (nie je? – J.R.) ich ozvučenie v dejinách literatúry, ale ten láskavý životný refrén v dušiach rôznych dôb. Tak ako je pravá hudba to, čo vzniká po počúvaní, nie sú ani múdrosti týchto génirov iné ako invocácie vnútorných duševných vibrácií, bez ktorých by bol život ožobracený. I zo zabudnutých kútikov slávy dolieha niečo vzrušujúce a nikdy nedopovedané.

(Z rukopisu Pavla Straussa *Neodoslané listy* vybral a skrátil J. Rybák.)

Listy MUDr. Pavla Straussa MUDr. Františkovi Sýkorovi II

V Listoch PS-6 (s. 8-9) sme uverejnili cyklus listov Pavla Straussa MUDr. Františkovi Sýkorovi. To pobudilo pána Sýkoru siahnuť hlbšie do svojho archívu a podarilo sa mu vydolovať ďalší cyklus Straussových listov, ktoré radi uverejňujeme (aj ako príklad pre ďalších Straussových adresátov). – Čitateľ sa ľahko presvedčí, aká by to bola nenahraditeľná škoda, keby takéto poklady, zapotrešené v rodinných archívoch, nevideli svetlo sveta. (J. R.)

Drahý Ferko!

Po 10 mesačnom traláganí vlakmi týždenne nemôžem dôjsť ani k bytu – aký chcem – ani k dáckemu riešeniu. Doteraz som sa choval dosť disciplinované, ale už je toho pomaly dosť. Dnes som im poriadne vynadal na MNV a som rozhodnutý ísť na poverenie s patekou a voľakoho poriadne vyobšívam.

Ferko môj! Už sa môhli nabažiť mojej trapnej situácie. Prosím Ťa, pohováraš sa tam, či by si ma nemôhli zavolať a urobiť tomu idiotskému pseudoriešeniu koniec.

Čakám od Teba daku správu

Tvoj Paľo

10. 9. 57

+ + +

Drahý Ferko!

V Skalici – pamätám – zabil kominár svoju ženu sekerou a po kúskoch ju páčil v šporáku, kým mu na to prišli. Dostal 4 roky, z ktorých si odsedel 11/2 a potom ho zamestnali a stal sa plnoprávnym občanom ako predtým.

No, ja tu už bezmála 2 roky robím Krankasového felčiara, s nočnými službami praktikov, a všetkým ponížením, ktoré sa chirurgovi môže udeliť, z ktorého som sa ale aj mnohému ľudsky i lekársky hodnotnému naučil. Neodpykal som si ja už dosť?

V kvete môjho chirurgického „mláďa“ mi zlomili krídlo, jak tej divej kačičke. Sadol som síce na vodičku, horko mi bolo, ale nezaplakal som. Robil som a teraz mi vyjdú aforizmy v celoštátnom lekárskom kalendári. Stal som sa – ako zakrátko uvidíš – akreditovaným kalendárnym filozofom.

Ferko môj! Uváž tieto okolnosti spolu s kol. Mariányim. Možno, že ma už definitívne zaradili do personálneho braku. No, ešte som stále tak malicherný, aspoň

v určitých chvíľach, že ma to chce bolieť a že ma od túžby po aktivite chce rozhodiť.

Keby si myslel, žeby malo zmysel, že by som alebo sme sa s p. povereníkom poďiskurovali, napíš čo a ako.

Predtým sa nereflektovalo na moju spoluprácu a teraz zas. Typický osud slobodumilujúceho XX. storočia. Narodili sme sa o tisíc rokov skoro alebo neskoro.

Od srdca Ťa zdravím

Paľo Strauss

14. 7. 58

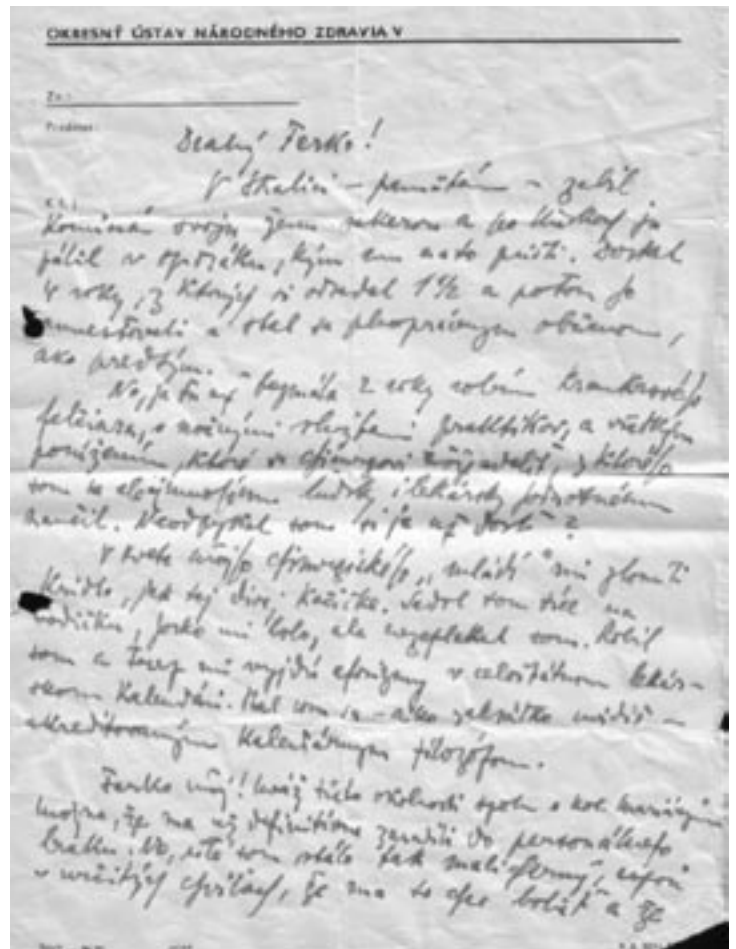
+ + +

Drahý Ferko!

Využívam príležitosť, aby som Ti ešte pár intímnejších slov napísal.

Nebo sa začína mračiť a mne Ti stále hučí v ušiach Nietzscheho verš o jesenných vranách: „Wen dem der keine Heimat hat“.

Prepáč rozháraný tón minulého listu, ale vždy sa sekne vedľa, keď sa jedná predtým, čo by sa človek raz vyspal. Na druhej strane dolieha na mňa biedny stav Maňkin a nemožnosť doterajšieho provizória. Už keby som aspoň bytovú záležitosť mal vyriešenú.

Ferko môj! Viem, že máš sám so sebou dosť starostí, ale si ostatný, na ktorého sa ešte obraciam. Až budeš v Bratislave, opýtaj sa Pribiša, či som už ozaj na nič iného nie súci. Vtedy by som sa definitívne uzavrel do seba a dal by som každému pokoj.

Teším sa, že sa zas raz uvidíme. Ruky bozkávam Žofke. Deti a Teba objímam

Tvoj Paľo

Napiš mi od tejto panej pár slov.

(T.č. zastupujem Fraštického na pár dní.)

(Pozn.: Bez dátumu.)

+ + +

Milý Ferko!

Keď si ma bol navštíviť, bol som ešte veľmi labilný, že som sa Ti k tomu ešte ani nepriznal.

Nastúpil som však do roboty. A tak ako to už býva v našom zdravotníctve, ktoré rozoznáva dve kategórie: zdravých a mŕtvych, ma bez ohľadu zaradili do roboty s celou záťažou, plus nový typ pohotovosti s pobytom v nemocnici, po celú dobu služby.

Akurát som stačil udržať sa nad vodou, myslím nad tou životnou plytčinou. Medzitým som zažil ešte jednu, doteraz neznámu, formu nevolnosti. A tak som nestačil a nemôhol ani prísť ku Tebe, ani Ti napísať. K tomu mala i Maňka záchvat srdcovej arytmie.

No! Predovšetkým Ti žičím, všetky tie tak banálne a otrepane znejúce hodnoty, tie veľké hodnoty, ktoré tak ľahko každému hádzeme o hlavu okolo tých t.zv. jubileí ako zdravie, šťastie a milosť božiu, v ktorej je všetko obsiahnuté.

Ty si do začiatku rozumného veku vchopil s tak fixovanou mladistvosťou, s tak samozrejmovou istotou zdravia, že Ti ani neslobodno oči otvoriť nad efemérnosťou tohoto daru. Nech Ti táto šťastná naivita milosti dlho potrvá. Veď človek sa to naučí vážiť, až kým je tohoto panenstva zbavený.

A keďže Ťa v tejto oblasti vinšom neosvietim, žičím Ti veľký kumšt života: vždy hľadieť pod seba (nie či sa už pocikávaš!) a vniešť doň ten žiar srdca, ktorý vie všedný deň premeniť v zázrak, všetko – v každom – v obdiv, aby v Tebe i okolo Teba sa rozhostila aura pokoja a radostnej pohody, aby Ti bolo radosť žiť.

Veď veľkosť človeka i života sa ukáže na malých veciach. I z duševného i z molekulárne biologického aspektu je veľká vec byť človekom.

Nech Ti dá Pán, čo za všetkým stojí, v láske a šťastí naplniť svet svojho vnútra i okolia. To je veľká vec, cez seba uzdravovať svet. To Ti bratsky žičím

Tvoj Paľo Strauss

Nitra 4. 8. 72

+ + +

Drahý Ferko!

Akurát som sa Ti chystal písať, keď si mi vpadol do toho. Najlepší zvyk je vari nemať zvyky a tak Ti spríadam do nastávajúceho roku len a len pozitívne myšlienky vo všetkých reláciách života, Teba i všetkých Tvojich milých.

Dobré je, ak je koniec začiatkom vízie budúcich vecí. Veď každým dňom sa pokúša svet začať oznove.

Nech aj Vám všetkým ostáva otvore-

ným systémom, plným realizácie snov a túžob. Objímam Vás rad radom v myšlienkach

Váš Paľo Strauss

Nitra 30. 12. 84

+ + +

Drahý Ferko!

Dojemná je Tvoja starostlivosť o mňa. No, mám sa ešte o čo starať. Veď nič nemôže byť dopísané, ani dočítané a dosť priestoru je pre nápady.

Rilke sice hovoril, žeby ho mohli izolovať a mal by nedozierny pohľad do hĺbky svojho detstva.

Lenže v detinskom, nedozretem stave je náš kultúrny a národný príbytok, tolko nám chýbajúce nie dosť vzdelaných ľudí. Tolko sa musí dorobiť, doplniť v tom slovenskom svete myšlienok. Tu treba len a len odnože ducha v mnohých reláciách. Srdce bolí človeka, keď vidí u nás tých toľkých premúdrejších ľudí. A sedí na nich príslovie starej mamky: Čím múdrejší, tým sprostější.

Tak ešte na koniec vďaka Ti za všetko. Objímam Teba, Žofku i deti bratsky

Váš Paľo

Nitra 1. 2. 89

Škoda, že som stále chorľavý.

+ + +

Drahý Ferko!

Som Ti vďačný za Tvoje bratské priateľstvo i vo forme tej poslednej zásielky. No, ale teraz vystrčím pazúru a poprosím Ťa, či by si mi na chvíľu nepožičal Václava Černého, ktorý bol a ostáva so Šaldom najväčší a najhlbší český duchovný zjav. Bol aj oponentom Jožka Felixa pri kandidatúre. Na to ešte z rozhovorov pamätám.

Ty si sa vrátil z toho čierneho kontinentu vnútorne veľmi obohatený. V duchovnej oblasti mám svoj inštinkt. To cítim, to vnímam, to viem. Do dobrého diela si sa pustil. Nech sú naše kontakty čím intenzívnejšie, tie vnútorné. Na tie vonkajšie si Ty lepšie pripasovaný. Ja som sa uhníždil v kútiku svojej samoty. Už som skoro odvykol od hovoru.

Veď tie soliloquia animae sú lepšie a vari aj osožnejšie. Tam zaznieva aj to nečuteľné. Podstata poézie začína v tichu.

Rast vnútra začína tam, kde sa zľadia vonkajšia i vnútorná realita.

Myslím denne na Teba a objímam Ťa

Paľo

Nitra 25. 2. 89

+ + +

Drahý Ferko!

Stále ma zdoláva nepríjemná indispozícia. Spálil som si ľavé predlaktie a tá spálenina mi rozkuštrila diabetes.

S tým laborujem dodnes. Medzi hyper- a hypoglykémiami pendlujem a mám závrate. Chcem si zajtra zavolať Miška Šveca a ísť by som si k nemu ľahnúť. Keď sa mi scivilizuje diabetes si chcem dať urobiť herniu.

Máš múdrejšiu činnosť ako čítať takéto výlevy. Viem, že robíš a stále a že si aktívny. Takýto nepodarený dôchodca Ti nechce zavádzať.

Ďakujem Ti za všetko. Pozdrav Imra v mojom mene. Môhli by sme si občas vy-

meniť list. Zatiaľ Ťa objímam. Si v mojej dennej spomienke.

Tvoj Paľo

18. 7. 89

+ + +

Drahý Ferko!

Priložene Ti posielam Malú skicu. Ak je vhodná ju nechaj vytlačiť. I keď je to neobjednané.

Žičím Ti pokračovanie v tej Tvojej dobrej robote. Aj pevné zdravie a dobré nervy.

Tvoj Paľo

Nitra, 13. 8. 1990

+ + +

Drahý Ferko!

Ďakujem Ti od srdca za vianočný list. Dýcha z neho srdca. Nebol som po celý život hýčkaný prejavmi duchovnej priazne, ani z oblasti našich kruhov. A ani teraz nie som. Však mám už vyše pol roka v SSV rukopis Mozaiky nádeje i s pokračovaním Tesnej brány a Ecce homo. Však to bola pôvodne trilógia. Chcem dp. Adamkoviča poprosiť, aby mi to vrátili. Nemali by sme sa dať zahanbiť aktivitou jehovistov. Ale „was (nečit. slovo) sprach Zeus“.

Medzitým mi prijali rukopis do východoslovenského vydavateľstva a do Smeny. Pritom nechcem zahanbiť SSV a ponúknuť to inde.

Ferko môj drahý. Len rob, piš, prekladaj a pomáhaj nás poeuropčiť. Treba nám ešte a ešte vybrnúť z tej kocúrkovskej diecéznej prizemnosti.

Žičím Ti na ten začatý rok Božieho pozhňania, zdravia a rodinného blaha.

Tvoj oddaný

Paľo Strauss

Nitra 1. I. 91

+ + +

Drahý Ferko!

Najnovšie mám manažera, môjho Jožka. A ten Ti poslal sylvestrovskú esej. Nevyšlo to. Ak sa Ti to nezdá, hoď to do papierového koša. Ak to má hlavu a päťu, premenuj to na povianočnú alebo novoročnú a uverejni to.

Otravujem Ťa síce takými malichernými pletkami. Ale život z nich poväčšinou pozostáva. Objímam Ťa

Paľo

Nitra, 14. 1. 1991

+ + +

Drahý Ferko!

Posielam Ti ten „pôstny list“. Nevieť, či budeš spokojný. Ten ďalší príde tiež. Dúfam, že medzi tým nezomriem.

Pozdravujem Ťa srdečne a prosím Ťa, keby si mi poslal tú „Postillu“.

A ešte jednu prosbu mám, popros telefonicky Janka Medveďa, čo je s knižkou, či ju nezozročovali.

Objímam Teba a Tvojich milých

Paľo

Nitra 6. II. 91

+ + +

Drahý Ferko!

Nič sa nezmenilo. Som ten istý zbytočný človek, akým som bol 20 rokov. Všade šarapatia tie isté sily.

Tebe ďakujem za noviny.

Nezvyší iné ako vydávať samizdaty.

Kniha by mala vyjsť až v júni, ak to dovolí Husejn alebo nový Stalin.

Napriek tomu Ťa prosím nájsť tú „Poštilu dneška“ a pošli ju.

Objímam Teba i všetkých Vás
Tvoj Paľo

Prestanem papier špiniť.
Nitra 14. II. 91

+ + +

Drahý Ferko!

Posielam Ti slúbené. Postila sa nenávratne stratila. Dúfal som, že to po kúsokoch dáš do novin. No, nemalo to byť. Nehnevaj sa na môj pech. Aj tak Ti ďakujem za všetko.

Keby si náhodou stretol Teodora Križku, opýtaj sa, či nemá dáke dobové problémy, že sa nevie zmôcť na pár slov.

Pozdrav aj Zavarského a Miška Chudu.
Teba objímam
Paľo

Nitra 26. II. 91

+ + +

Drahý Ferko!

Už to mám dávno hotové, ale mám strašné problémy so zubami. Zubami začína človek zomierať. Také strašné extrakcie chirurgické, náramne bolestivé. A ešte nie je koniec. Musím sa živiť, ako diabetik nemám sa ako. No, bieda a mizéria. Ale všetko amgloriam a za deti.

Buď šťastný, že to nepoznáš.

Objímam Ťa. Ak sa Ti to nepáči, zahod' alebo zreparuj.

Paľo

Nitra 11. 4.1991

+ + +

Drahý Ferko!

Veľmi Ti ďakujem za knihu. Zaslúhuje si dobré miesto v každej lekárskej knižnici. Aj som sa potešil tej inteligentnej recenzii Víncka Šabíka v LT. To je typ človeka, ktorý by si zaslúžil miesto ministra kultúry.

Ferinko, ďakujem i za noviny. Dal som ich Gažovi Froncovi. Idúcky som sa Ťa chcel opýtať, či sa z tých vecí, ktoré som k Vám poslal, už nedá nič upotrebiť. Nechcem to vyforsirovať.

Teším sa z Tvojej zahraničnej činnosti. To má väčší význam ako mudrlantstvá politikov. Do akého závozu sa ešte dostaneme. O koľko obdivuhodnejšia je činnosť Jožka Šrámka. Opak je z lásky vykastované kres-

ťanstvo, prešpikované krikľúnstvom.

Držíme sa pokorného sebavedomia.

Vrúcne Tvoj

Paľo

Nitra 16. 11. 91

+ + +

Drahý Ferko!

Bolestne sa ma dotkol Tvoj list. I úkaz, že naše životy prebiehajú dosť synchronne. No, neviem, či som sa neprenáhľil, lebo mi chystajú v Košiciach vydať knižočku „Nádhera nečakaného“. S bolesťou sa obzerám po stratených rokoch. Ale sme v rukách najvyššieho plánovacieho úradu a Prozreteľnosti sa prichodí podriaďiť. Je to tak, nevieme sa vymaniť zo superprovinčnej atmosféry, vo všetkých reláciách života.

Nech Ťa poteší, že si veľa toho kultivovaného urobil. Iste dostaneš tie milosti, ktoré nateraz najviac potrebuješ, len buď zdravý a fajč menej. Ináč sme si podobní, pre nás žiť znamená písať. A v tom Ťa nik nemôže dirigovať. I keď si myslím, že by mi bolo treba radšej viac hrať na klavíri a učiť sa anglicky. I keď je to nezmysel v mojich rokoch.

Treba nám zrytmizovať život vnútorný so svetom myšlienky. Ferinko, modlím sa za Teba, aby si dospel k neustálej myšlienke na Najvyššieho. Veď pokoj je forma božej lásky. Vrchol života je pokoj a šťastie v duši. A to Ti zo srdca žičím.

Ťa sa dostaneš, kde to Pán zariadi.

Vrúcne Ťa pozdravujem

Tvoj Paľo

Nitra 4. 1.1992

+ + +

Drahý Ferko!

Ďakujem Ti za zásielku. Vidím, že si ešte celkom nezabudol na mňa. Sme Ti nesmierne vďační za tvoju spomienku na Jožka Šrámka. Veľmi sme smútili, ale dnes vieme, že máme orodovníka. Celý život mu bola ustavičná obeta. Bol z nás najvzácnejší. Postava do albumu veľkých katolíckych duší.

Z tejto atmosféry Ťa od srdca pozdravujem

Paľo

Nitra 20. 6. 92

+ + +

(Ešte jeden lístok bez dátumu:)

Drahý Ferko!

Vďaka za všetko. Zas Ti posielam takú malú skicu. Ak sa hodí, užij to. Ak sa nehodí, zahod' to. Mám ešte zo staršieho rukopisu List mladej konvertitke. Maňka to nechce.

No, uvidíme. Všetko cez Krista.

Objímam Teba i Zavarského
Tvoj Paľo

„Či nám nehorelo
srdce, keď sa s nami
cestou rozprával
a vysvetľoval nám Písma?“
(Lk 24, 32)

„Poznám dejiny a historický vývoj myslenia, a preto mi je jasné, že príde čas, keď sa pustia do hľadania stratených fragmentov toho, čo sa ešte nepodarilo zničiť. Avšak tento fakt mi vôbec nie je útechou, naopak je mi odporný, pretože je prejavom strašnej ľudskej hlúposti, ktorá pretrváva od počiatku dejín a, zdá sa, bude trvať až do ich konca.“

(Pavel Florenskij, Sol' zeme, s. 84.)

Ešte skôr ako sme uvedený druhý cyklus listov Pavla Straussa pánu doktorovi Sýkorovi dali do tlače, okolnosti nás donútili navrátiť sa k dielu Pavla Florenského. - Toho Florenského, o ktorom sme v doslove ku knižočke „V dotyku s Pavlom Straussom I“ napísali, že „Pavol Strauss mi z ruských mysliteľov pripomína najviac práve Pavla Florenského (o ich vzájomnom zrkadlení by raz bolo treba napísať zvláštnu monografiu), ba zdá sa mi, že aj pre Pavla Straussa by bolo najdôstojnejším a najorganickejším oslovením „Otec Pavol“, ako si Rusi oslovujú Pavla Florenského“ (s. 87).

Pritom nám prišiel do rúk list 37-ročného Pavla Florenského (z apríla 1919) svojej tete z otcovej strany Zinaide Ivanovne Florenskej-Strukovskej, ktorú vnímal ako jedinu jemu známu Florenskú a ako jedinu príbuznú zo strany otca, deda a pradeda. Tento list nám okamžite pripomenul našu výzvu k adresátom Straussových listov z úvodu k tomuto uverejnenému cyklu - a vôbec našu povinnosť vo vzťahu k pozostalosti - v najrozsiahljšom zmysle slova - našich veľkých duchov.

Prečítajme si pozorne úryvok z tohto Florenského listu, a myslíme pritom nestále na Pavla Straussa - my, jeho „pozostalí“:

„...Nie, to nehovorí zo mňa zvedavosť, keď sa Vás vypytujem a keď sa mi žiada zachytiť každú aj tú najmenšiu čiariočku z minulosti, ktorá sa mi tak stratila. Nie, to je **pocit zodpovednosti pred budúcnosťou, splnenie povinnosti, a úcta k minulému, splnenie prikázania o úcte k svojim predkom** (podč. J. R.). Veľmi ma bolí, keby ste vedeli, aké muky mi spôsobuje pomyslenie, že sa tak potratili a tratia údaje o našej minulosti, naše fotografie, naše dokumenty. Veľmi, veľmi sa hanbím, že Vám tak nástojčivo pripomínam svoju prosbu, aby ste prešli Váš rodinný archív a požičali mi z neho všet-

• Sekundári skalickej nemocnice - zľava: MUDr. Mittelmayer T.; MUDr. Kubík Št.; MUDr. Vlasta Holubová-Bíliková; MUDr. Edo Bílik; MUDr. František Sýkora

ko, čo sa dá, na zoznámenie sa a skopírovanie. Viem, že nemáte ani času, ani dosť síl. A zároveň prudko cítim v mojom vedomí hlas: „Teraz – alebo nikdy.“ Áno, každý deň môže znamenať nenávratnú stratu. Žijeme v takých časoch a v takej fáze nastupujúcich udalostí, keď so zachovaním pamiatky na minulosť musíme byť skutočne na stráži. To je dôvod, prečo sa vzdávam posledných zvyškov úctivosti a nalieham na Vás, aby ste urobili všetko možné pre splnenie Vášho dávneho predsavzatia prezrieť každý archív a požičať mi, čo sa dá. Mne je vzácny každý kúsok, každý riadok, lebo aj maličkosť niekedy vrhá nečakané svetlo na veľmi závažné veci; tie drobnosti sú mi vôbec jednoducho drahé a milé. (...)

Veď podobné dokumenty – to je život, život minulých, vzácných čias, jeho posledné hmatateľné stopy na tejto zemi – a predstava, že by sa také stopy mohli nenávratne stratiť, a pritom vinou mojej ľahkomyselnosti alebo skleslosti – tá predstava sa rovná strate svojich blízkych a cítim ju ako ostrý nôž...“

...Ak sme si prečítali tento Florenského list a mysleli pritom na Pavla Straussa, netreba k nemu nič dodávať...

+ + +

Výstižným dokladom toho, aký dôraz sa v rodine Florenských kládol na zachovanie pamäti rodu, je aj list rodnej sestry Pavla Florenského Jelizavety (napísaný o 30 rokov neskôr – 19. sept. 1948 - teda už po bratovej smrti) matke:

„Neustále rozmýšľam, že veď ja nič neviem o tvojom živote do tých čias, ako som si sama začala uvedomovať okolie, aj to len čiastočne. Tvoje detstvo, mladosť... (...) Veľmi, veľmi ťa prosím, skús vykresliť pre mňa ich (tvojho otca, matky – J. R.) portrét, a pokiaľ možno konkrétne: črty tváre, hlas, vlasy, zvyky, vzdelanie, oblečenie, na aké si spomenieš, povaha, udalosti, nejaké drobné príhody... Napíš mi, na čo zomreli, či boli dlho chorí, všetko, čo si pamätáš, alebo čo si sa dozvedela od iných. **Veľmi, veľmi ťa o to prosím.** A okrem toho napíš **svoje spomienky** na mladosť a detstvo, na svoje sestry a bratov. A napíš aj o našom otcovi.“

Neprekvapí nás preto, že v ZÁVÄTI Pavla Florenského svojim deťom z roku 1917 nájdeme aj takéto body:

„Snažte sa zapisovať všetko, čo môžete o minulosti nášho rodu, rodiny, domu, zariadenia, vecí, kníh a pod. Snažte sa zbierať fotografie, autogramy, listy, vytlačené aj rukopisné diela všetkých, čo mali k našej rodine a rodu nejaký vzťah, našich známych, blízkych, priateľov. Nech bude vo vašom dome zachytená celá história rodu a nech všetko okolo vás bude presiaknuté spomienkami, aby nič nebolo neživé, tuctové, bezduché.“

Dom, knižnicu ani iné veci nepredávajúte, iba v krajnej núdzi. Hlavne sa mi žiada, aby dom dlho patrilo nášmu rodu, aby pod ochranou Prepodobného Sergija mali ste aj vy, aj vaše deti a vnúčatá dlho-predlho spoľahlivú ochranu a pevnú oporu.“

Ak sa raz niekto naozaj pustí do „zvláštnej monografie o vzájomnom zrkadlení Pavla Straussa a Pavla Florenského“, iste objaví hlbokú vnútornú súvislosť medzi spomienkovými dielami Florenského (napr. „Mojim deťom“, „Spomienky na dni minulosti...“) a Pavla Straussa (hlavne „Človek pre nikoho“ a „Kolíska dôvery“). (J.R.)

„Nechcem, aby na vás zabudli, aby ste vy, mŕtvi, boli svedu takí zbytoční ako mnohí z nás živých! Veď to, že nás robia zbytočnými, že reflektujú iba na tých, čo žijú a myslia v predpísaných schémach, je živou smrťou mnohým. A mnohí zutekajú radšej do smrti skutočnej. Nie, nech tí dnešní hrobári zajtrajškov vedia, že ich zločiny budú hlásať naše večne teplé hroby, ktoré sú pre počty večnosti užitočnejšie ako ich prchavé úspechy a pankhartske slávy.“

(Pavol Strauss, Človek pre nikoho, s. 121.)

O jazyku Pavla Straussa

O Straussovom *prívrate* a *odvrate*

K napísaniu týchto poznámok ma svojho času vyprovokoval rukopisný (doteraz nevydaný) **Zbytočný denník** Pavla Straussa – konkrétne jeho úvaha z 9. 1. 91:

„Hľadať poznanie človeka. To je úloha človeka, najmä píšuceho. Nech píše čokoľvek a akokoľvek, či poézii, či prózu, cieľ je jeden. A cez poznanie vnútra človeka dostať sa k poznaniu podstaty všetkého.“

Čo je hlavné v tom našom porajskom blúdení, nájsť v sebe to miesto **prívratu** k Bohu, kde došlo k **odvratu**. Každý to musí nájsť v sebe.“

Prvou mojou reakciou na tento text bolo, že sa mi veľmi zažiadalo, aby ani Slovník slovenského jazyka z r. 1963 (SSJ), ani Krátky slovník slovenského jazyka z r. 1987 (KSSJ) slovo *prívrat* - na rozdiel od *odvrat* - v tomto straussovskom význame nepoznali. Tak by sa mi totiž potvrdilo dávne presvedčenie, že vedomie človeka tejto civilizácie (aj jazyk, ktorý ide za vedomím pokorne ako psík) je ďaleko viac rozvinutejšie, rozvetvenejšie, rozčlenennejšie v **negatívnom** než v pozitívnom smere (*odvrat* áno, *prívrat* nie). Bolo by to aj v duchu Straussovho presvedčenia z tohoto denníka, že v dnešnej dobe „vo všetkom majú prevahu len sily negatívne“. Alebo ako hovorí v zápise zo 7. 3. 91: „Chceme dobro a páchame zlo. Chceme mier a vymýšľame vojny. Chceme čistotu a sme pošpinení hriechom. Chceme krásu a ničíme svet. Chceme život a zabíjame deti.“

Úlohou (vedomia i jazyka) geniálnych osobností by mal byť práve **prívrat** ľudského pokolenia k pozitívnej perspektíve. K tej perspektíve, ktorú nádherne vyjavuje napr. tento Straussov záznam:

„No, ale prameň každej umeleckej tvorby je oblasť mimo čas a priestor, a to sú tie najhlbšie etáže vnútra. A preto sa stadiálne zažíha svetlo všeobjímajúcej lásky, ktorá by sa chcela z plného srdca rozšíriť na všetkých ľudí. To je konečné poslanie každého skutočného umenia: vylúdiť radosť a šťastie, vylúdiť úsmevy a lásku. Aby tento svet nezabudol, že láska neumiera. Srdce umelca je ale veľký zápisník vo svete veľkého zabúdania. Premení všetky chvíle radostí a žiaľov, chorôb, porážok a víťazstiev v konzervovanú prítomnosť. Každý hlboký zážitok i každá tvorivá minulosť sú knižkou prorociev. Umelec vylúška pre nás všetko podstatné, čo nemá skapať. V ňom sa sám život vystupňuje. Ďakujeme, že nám umelci pomáhajú ľahšie žiť, plnšie žiť.“ (Porov. Listy PS-6, s. 15.)

Bude preto len prirodzené, ak v reči týchto osobností bude nachádzať **prívratné** slová, ktoré v našej bežnej reči alebo vôbec nepoznáme, alebo ich pociťujeme ako výnimočné, dráždivé, schválne. Naša reakcia na jazyk génia môže byť potom dvojaká: *prívratná* alebo *odvratná*. Alebo sa s úľavou prikloníme k ich vyslobodzujúcemu slovu, ktoré sa nám stane pomenovaním pre naše akumulované, ale zatiaľ „nemé“ vedomie, alebo sa od nich s podráždením odvrátíme, poddajúc sa zákonu „ľahšej cesty“, ktorú som si kedysi vo veršiku venovanom Pavlovi Straussovi formuloval slovami: „K svojim prišiel, / a svoji ho neprijali. // Volal vyššie. / Lahšie je byť malým.“

Oba spomínané slovníky ma sklámali – i potešili zároveň. SSJ i KSSJ rovnako poznajú slovo **prívrat** vo význame (2), ktorý nás teraz nezaujima; nie je však zanedbateľný pre celkové významové pozadie, na ktorom slovo *prívrat* (1) v našom vedomí funguje (či môže fungovať). Ide o športový termín, označujúci „*polohu lyží pätami* (SSJ *pätkami*, čo mi znie lepšie) *od seba*“. (Zaujímavé: aj táto definícia má „negatívnu perspektívu“.) SSJ však (na rozdiel od KSSJ) uvádza slovo **prívrat** aj v straussovskom význame (moje sklamanie!), ale – na moje potešenie – s odkazom na Hviezdoslava, ktorý je **prívratným** géniom nášho národa par excellence: *Prívrat* = *prívratenie: smelé k pravde prívraty* (Hviezd.).

Zo spomínanej „filozofie“ dvoch smerovaní ľudského vedomia prirodzene vyplývalo moje očakávanie, že z dvojice slov *prívrat* – *odvrat* negatívny pól tejto opozície (*odvrat*) slovníky uvádzajú budú. KSSJ toto očakávanie sklámalo – čo sa mi zdá nepochopiteľ-

né; v mojom vedomí **odvrat** = „odvrátenie, odklon: *odvrat od skutočnosti, hlásať odvrat od tohoto sveta, odvrat od neskutočného romantizmu*“ (SSJ) funguje „ústrojne“, plynu- le, bez zádrhelov.

V Straussovom Zbytočnom denníku nájdeme slovo *odvrat* ešte raz, hneď v zá- pise z nasledujúceho dňa (10.1.91): „Každý raz spadne do priepasti úloh. Sebe utiecť ne- môžeš. I keď si len nástroj. Dostaneš, čo ti je primerané.“ Najväčšie nešťastie je zúfalstvo. A to je **odvrat**.“

Bolo by možné argumentovať (obľú- bená námietka), že slová *prívrat* (1), *odvrat* (1) sú zbytočné, lebo máme bežné a zauží- vanejšie synonymá *príklon, odklon*. Tieto slová budú naozaj často ľahko zameniteľné, napríklad: „I terajšia situácia sveta je obraz odklonu (odvratu) od Kristovej obete lásky“ (Strauss).

Na túto námietku môžeme odpovedať: a/ sú dobré dôvody preto, aby jazyk udržia- val v svojom inventári aj také na prvý pohľad „totožné“ slová ako *oblok – okno, ktosi – niekto – dakto – volácko* a pod.; b/ bližší pohľad na dvojice *príklon – prívrat, odklon – odvrat* ukáže, že medzi nimi môžu iskriť dôležité významové rozdiely. Je niečo iné odkloniť sa od viery a odvrátiť sa od viery, odkloniť sa (?) od rodiny a odvrátiť sa od rodiny; takisto *príkloniť sa k viere a prívrať sa k viere*... Aj v uvedenom príklade (Naj- väčšie nešťastie je zúfalstvo. A to je **odvrat**) by sme sotva vystačili s *odklonom*.

Na druhej strane nie každý *odklon* možno zameniť slovom *odvrat*, napr.: *Sem patria všetky odklony (odvraty?) od priame- ho smeru k večnosti* (Strauss).

Význam slov *prívrat – odvrat* pekne vyjavujú aj adjektíva *privrátený – odvrátený* v Straussovom použití, porov.:

„Kde a kedy sa raz nájdú stopy našich odtlačkov. Poslúžime raz za príklad. Príde raz doba k nám **privrátená** alebo **odvráte- ná**, čo bude rásť v súlade s nami alebo v od- pore.“ (Kvety z popola)

„Či je tak či onak, je ona (smrť) začia- tok **privrátenej** strany večnosti. (Rekviem za živých)

„Ale život pozostáva z **privrátenej** a **odvrátenej** tváre všetkého. (Rekviem za ži- vých)

Je pozoruhodné, že prvému dielu, kto- ré vyšlo tesne po jeho smrti – denníku z ro- kov 1984-85 – dal Strauss názov **Odvráte- ný hlas**, teda hlas z tej druhej, odvrátenej strany...

Na záver niekoľko všeobecných po- známok:

1. Slová *prívrat – odvrat* (ako podrob- nejší výskum iste ukáže) treba považovať v Straussovom slovníku za príznačné. Ba máme silné pokušenie zaradiť ich k jeho **kľúčovým** slovám. Uvedme si – na ilustra- ciu – niekoľko príkladov:

prívrat

Život je plný rozvratov a prevratov. Ne- jedno sa zmení na svoj opak. A v nejednom sa zhrčí nešťastie a **prívrat** ku koncu. (Zby- točný denník)

Nevidané pohnutie srdca. Pravá túžba po večnosti. Úplný **prívrat** k absolútnemu trvaniu. (Križová cesta)

Čo sa z všetkých minulých hrôz a kru- tostí môže zopakovať ako definitívny odliv Božieho **prívratu**? (Sme mocnejší než čas)

odvrat

A neraz nárek a zúfalstvo akoby **odvrat** Boha, opustenosť Bohom, najmä vo výkriku Spasiteľa, Bože, prečo si ma opustil. (Zby- točný denník)

Odvrát od Boha robí z národa svoloč. (Zbytočný denník)

Lahostajnosť je vražedná zbraň srdca i tých najcennejších ľudí. Predsa nik nie je v sebe začiatok a koniec sveta. **Odvrát** od východu slnka duší. (Za mostom času)

Čo urobil zo seba človek. Vždy len **od- vrat** od obrazu božieho. (Variácie o tom is- tom)

prívrat i odvrat

Je realita vsuvka medzi nás a našu bu- dúcnosť? Veď sme sami realitou i s naším myslením a našou tvorbou. A tu sme pri otázke, či naše myslenie a naša tvorba nás prežije, či raz nenastane **odvrat** od nášho bytia. To sa musí premyslieť. Myslieť je viac ako popol. Nastane **prívrat** k sebe. (V preja- ve na rozlúčku s Máriou Medveckou.)

Život je len kríza na pokračovanie. **Od- vrat** a **prívrat** všetkých hodnôt, na ktorých stojíme. A predsa ostáva niečo, čo je trvalé, i to, čo dnes pôsobí ako improvizácia. (Zby- točný denník)

2. S odstupom času sa nám žiada ísť ešte ďalej. Ak je (ako že je!) centrom, Sln- kom duchovného života Pavla Straussa Kristus, ak je prvou povinnosťou kresťana – podľa Straussa – každodenná konver- zia ku Kristovi („Denne treba konvertovať každému ku Kristovi a vždy znovu a znovu a vždy s novým úsilím. Hľadať jeho obraz, túžiť po ňom a žiť s ním. Veď je vždy a vša- de tu.“ – Kolíska dôvery, s. 68) – potom pojmy-slová **prívrat** k Nemu a **odvrat** od Neho zaujímajú v Straussovom slovníku ozaj centrálnu miesto.

O **prívrat** akej sily tu ide, nám ukázu slová, ktoré sme citovali v Listoch PS-5 na stránkach venovaných Straussovmu Krstu (12-17):

„... A tak sa nahý a bezbranný hodil do náruče večnej lásky, olizovaný z jednej strany opovrhnutím, ba nenávisťou tých, ktorých duchom opustil, a chladnou nedô- verou veriacich, a najmä neveriacich veria- cich.(...)“

A tak vykročil s dušou medzi hviezda- mi a s klačiacim srdcom z katakomby svojho bytia, aby sa na prvý raz stretol zoči-voči so svojim večným nazaretským Bratom.“ (Člo- vek pre nikoho)

Čo by pre Straussa znamenal (a čo vô- bec znamená) **odvrat** od Neho, nám ukáže citát z jeho Kolísky dôvery: „Mňa viedol poh- lad na agonizujúceho Krista pred každým ďalším rozhodnutím. Mal som pod krížom prejsť lahostajne alebo mu naplúť do tváre? A to rozhodlo na začiatku i doteraz o každom rozhodnutí, o každom postoji, o každej život- nej križoviatke. – Veď každý je konvertita a každý denne musí byť konvertitom.“

3. V texte spomíname *privrátnu* reak- ciu na *privrátnu* slovo génia, keď sa nám ono stane vyslobodením, lebo pomenuje, čo je v našom vedomí naakumulované, ale zatiaľ „bezmenné“. Tomuto procesu dal Pa- vol Strauss nádherný výraz v zápise z 21. 7.1984 (v knihe *Odvrátený hlas*, s. 20):

„Dozvuky sú akcenty nášho vnútra, keď sa s vlastnou vnútornou podobou stretáva- me čiastočne vo vnútornej dispozícii iného. To je základ pôsobenia zjavov, prejavov vlastného vnútra i v umeleckých dielach. Ako keby magma zeme nášho vnútra bola hľadala cestu navonok, a keď tú kôru cez nás nemohla preboriť, prerazila iné vnú- ro (podč. J. R.). Človek je cesta a východisko zjaviteľných právd.“

4. Vráťme sa ku SSJ, ktorý slovo *prívrat* (vo význame *privrátenie*) „oprel“ o Hviez- doslava: *smelé k pravde privraty*.

Je prirodzené, že pre autorov novších výkladových slovníkov slovenského jazyka nebude pri kodifikovaní slov a ich význa- mov Hviezdoslav takou „dostatočnou“ au- toritou, ako tomu bolo u autorov SSJ. Prí- klad slova *prívrat* nám ukázal, že Strauss môže byť v tomto ohľade Hviezdoslavovi významnou oporou.

K povedanému stojí za to odcitovať pasáž z Straussovho listu zo začiatku aprí- la 1968, ktorým reagoval na zaslanie môjho článku *O Hviezdoslavovej reči*:

Drahý Julko!

Náramne potešil ten tvoj článok a naj- má tá polemická žilka, spravodlivým srdom ozvučená. Je to komické, ako literárne ne- mluvnatá chcú mermo mocou poslovenčič Hviezdoslava. A Tebe by sa mali poďakovať, že si taký ako si, so zdravým inštinktom pre latentný pôvab slovenského slova, i „ne- miestne“ ukryté v rozmernom slovníku toho nášho génia. Nesúhlasím ani s vykastrova- ním slov z miestneho nárečia. Veď sú to obo- hacujúce prítoky rieky slovenčiny.“

(Bolo by vôbec zaujímavé vedieť-vi- dieť, čo sa stane, keď kartotéka slovníka slovenského jazyka pojme do seba celý text Straussovho zobraňujúceho diela.)

5. Autor, ktorý si u nás zmyslí písať o jednom slove, sa nemôže zbaviť podvedo- mého pocitu, že sa venuje čomusi nepod- statnému, malichernému. Ten pocit je však odrazom jeho obmedzenosti, nie malicher- nosti témy. Veď v slove – ako nám to Pavol Strauss neraz dosvedčil – je všetko:

„Jedno slovo a zosype sa všetko v nás, a jedno slovo a všetky životné perspektívy ožijú. Slovo nestráca svoj pôvodný, oživujúci význam. Cez slovo rastie aj budúcnosť člove- ka i národa.“

I zákony sú len tonizované slová, čo oži- vujú i životné predpoklady. Honba za dobrým slovom je dôkazom životnosti národa, je nad- radená rytmu i spoločenského života.

Každé umenie končí cez slovo a vrcho- lí slovom. Vrcholné umenie slova je výrazom zrelosti národa.“

(Zbytočný denník, 20. 2. 91)

Július Rybák

Z ohlasov na Listy PS

„...Krásne a duchovne bohato ste mi otvorili tento rok 5. čísлом Listov Pavla Straussa i Vaším listom...“

Že je i v tomto čísle veľa podnetných informácií, to je už pravidlom Vašej práce v editorskej činnosti, i vo Vašom autorском prínose. Ale (pre mňa nečakane) som objavila príspevok, ktorý zreteľne „vysvetľuje“ mňa – moje „odťahovanie sa“ od témy Straussa a Skalica. Azda aj preto, lebo som sa necítila vnútorne povolaná, cítila som, že by tento vzťah mal „zmapovať“ niekto väčšmi pripravený. No a keď som zazrela príspevok Antona Srholca, ihneď som pochopila: to je ono! Ako je možné, že mi to nezišlo na um odporučiť ho! Pán Boh má však svoj plán „cestovních máp“ svojich úmyslov a čo malo byť, to sa aj stalo. Nuž a páter Srholec jasne vypovedal, čo ja som Vám len vyháňavo naznačovala o citlivosti tejto témy. Skalica (presnejšie skalickí prísluhováci, lokaji režimu) sa k Straussovi, mierne – veľmi mierne povedané, nezachovala pekne. A hoci nie som rodená Skaličanka, a v tých „zlých“ rokoch som ešte ani v Skalici nebývala, predsa nosím v sebe akýsi tieň viny, lebo viem, že aj keby som tu vtedy bola, ničomu by som nedokázala zabrániť. Ale skutočne nik nie je povolanejší o tom otvorene napísať než páter Srholec.“

(Eva Fordinálková v liste z 8. 1. 2007.)

... Po prečítaní Tóthovho „Paulus ante portas“, ale aj všetkých predtým napísaných článkov o duchu a živote Palka mi vždy vyhrknu slzy. Spomínam na každé stretnutie s ním, ktoré mi dodalo vždy ďalší elixír do života v tom mojom skoro celoživotnom zakotvení v Čechách. Už je to 62 resp. 67 rokov (vrátane rokov štúdií), čo nasávam české prostredie. Ale ku

podivu tých asi 20 rokov života v Liptove stále vo mne rezonuje.

Ak sa dožijem budúcej jari, ma určite potešia „Neodoslané listy“. K tomu „podumaniu čo ďalej“ (vo vedení Spolku priateľov P. S. – pozn. J. R.) Vám len želám správnu voľbu a vykročenie...

(Juraj Strauss v liste z 21. 8. 2007)

...Opakovane, nenáhľivo a najmä trpezlivo lúskam Straussove výroky, odseky z esejí, reflexie (alebo aspoň čriepky z nich). Podchvilou uvažujem, či nám nehrozí akési „zdeemonizovanie“ straussovských textov; v daktorých príspevkoch na stránkach Listov PS som totiž natrafil na zmienky o vnútornej komplikovanosti, ba dokonca akejsi nedostupnosti celostného chápania štýlu a myšlienok nášho novovekého apoštola esejistiky, publicistiky aj etiky. Z vlastnej, bárs krátkodobej, zato ale čerstej, nezatuchnutej autopsie si však – so všetkou skromnosťou aj súdnosťou – dovoľím tvrdiť: Pavol Strauss môže v prvých kontaktoch s čitateľom vyvolávať pocit meditatívnej i kontemplatívnej nedostižnosti, ale recipientská obava, či nebodaj rovno komplex, ustúpi do pozadia vo chvíli precítienia, rovnajúceho sa pochopeniu straussovskej filozofie...

Nerobme si, vzácny priateľ, ilúzie, že by sa práve spisba nám obom tak nesmierne blízkeho Pavla Straussa stala z noci na ráno zúfalo nedostatkovým podpultovým kníhkupeckým artiklom – príčiny poznáme obaja; pripomínať ich rovná sa noseniu sov do Atén. Buďme si však istí, že sa raz musí splniť divno Jan-ko Kráľovské: „...raz príde, bo prísť musí...“ P. Strauss opľýval aj po svojom konvertovaní na katolicizmus darom starovekej židovskej múdrosti, charizmou nadhľadu i odstupe od prizemných lapálií sivas-tých dní. Veď napokon, ako inak by mo-

hol prežiť, preužiť a dôstojne, s noblesou znieť všetky jazvy, iskry a istoty svojho požeňnaného údelu? Rečeno s Karolom Strmeňanom:

*Prešli sme hory, prešli suché moria,
trnistou cestou po ruženci rokov,
a kdekoľvek sme vpadli do príkoria,
najtvrdšie skaly spadli na proro-*

kov.

Dielo Pavla Straussa sa tak či onak, lež predsa vyhrabe z hĺby skália, ktorú naň vršili príčinlivi, zato však naskrze bezvýznamní ľudkovia, akých si nepamätáme.

(Jozef Lapšanský v liste z 3. 5. 2007)

...Dobre, že som hneď neodpísala. Dostalo sa mi č. 7 Listov PS, ktoré ma pohľadkali a uvedomila som si platnosť myšlienky: „Iba skúsenosť ticha môže oceniť slovo...“ Takmer 4 mesiace sama v cudzom svete - a toľko krásnych ľudí... Ani si to človek nezaslúži. Predovšetkým tých, čo sa živia Slovom (nemyslím len na rehoľníkov a kňazov, ale i tých najprostejších...) ... Pomohli slovom, modlitbou... Čo si viac môžem priať? Som nevýslovne vďačná i vám za knihy, za Listy a prajem Vám, nech sa život a dielo Pavla Straussa dotvorí...Bude to dôstojný životopis... „biografia vnútorného života úprimná a úplná...“

Osobne som sa stretla s pánom Straussom 20.6. 1991 na besede v L. Mikuláši, kde mi do knihy Rekviev za živých napísal: „Všetko je odchod a návrat na cestovnom poriadku smrti.“

A teraz som si ju vzala do rúk a otvorila na str. 153: „...Ale formát človeka je v tom, v čo premeníme danosti, prípadne i chorobné. Každý máme úlohu. Preto je zodpovedné žiť i trpieť...“, že utrpenie je len chvíľami chrptom obrátené šťastie.“

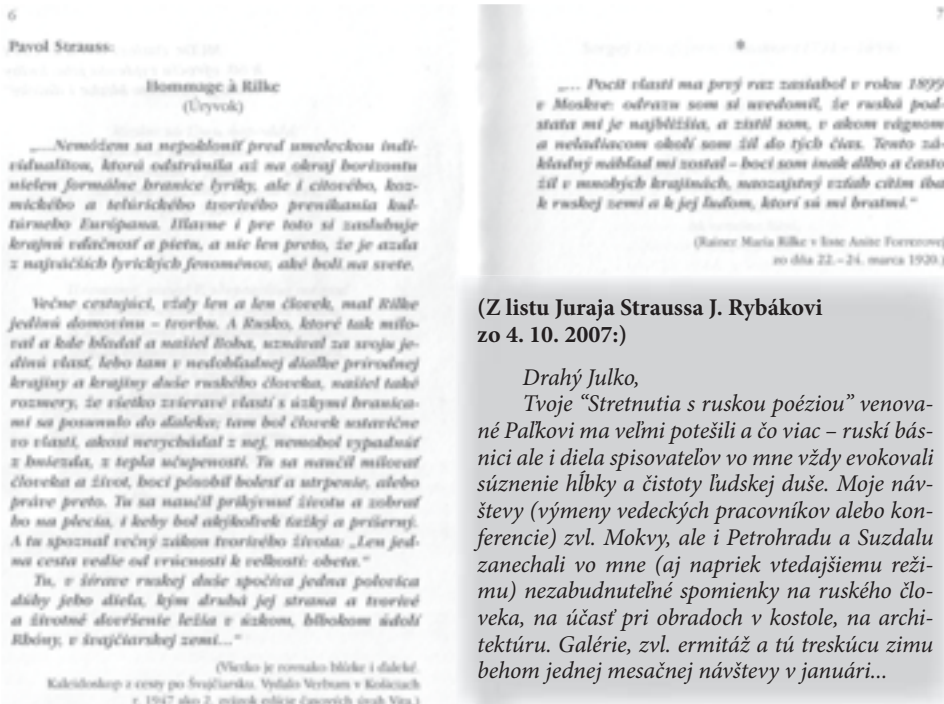
(Hilda Vechterová v liste zo 17. 10. 2007)

(Z korešpondencie J.R.)

Z nových kníh

MUDr. Pavlovi Straussovi k 60. výročiu vyjdenia jeho knihy „Všetko je rovnako blízke i ďaleké“

Moja cesta k Pavlovi Straussovi Prvé stretnutie

Pamätám sa na ten deň veľmi dobre. Bolo neskoré popoludnie. Vybrala som sa na konzultačné hodiny k pánu profesorovi Boguslawovi Bakulovi – k školiteľovi mojej magisterskej práce. Vedela som, že to nebude ľahký rozhovor: za pol roka som mala ísť na študijný pobyt do Nitry a v hlave som mala úplnú prázdnotu – žiaden nápad, akú tému si mám vybrať. Cítila som, že sa ma zmocňuje istá bezradnosť, s ktorou som si sama nemohla dať rady. Vošla som do kancelárie pána profesora. Profesor sedel pri písacom stole nezvyčajne zamyslený. Možno, že som ho vyrušila v nejakých myšlienkach. Nevieť. Sedel, akoby duchom nebol prítomný. Ja som prišla k nemu s hlavou plnou otázok, obáv, neistôt...

Pán profesor vytušil zmysel môjho problému, s akým som prišla k nemu. Keď som sa ho opýtala na tému mojej magisterskej práce, bez akéhokoľvek dlhšieho uvažovania stroho poznamenal: „Tvorba Pavla Straussa v stredo európskom kontexte.“ Len tolko alebo až tolko. Na jednej strane som cítila úľavu, že mám už konečnú tému, ale na druhej strane mi v hlave začala pulzovať jedna myšlienka, jedna otázka: kto je Pavol Strauss? A potom nasledovali ďalšie a ďalšie otázky: Čo napísal? Bol poet? Prozaik? Mysliteľ? Bol veriaci alebo ateista? Prečo mal neslovenské priezvisko? Poznala som tvorbu V. Pankovčína, L. Balleka, R. Slobodu, M. Rúfusa, D. Mitanu, R. Chmela a ďalších, ale meno P. Straussa som ešte nikdy nepočula! V očiach som mala slzy... Skúšala som dokonca zmeniť aj tému mojej práce, ale nešlo to... Súčasne som cítila veľkú prázdnotu, novú neistotu. Ale boj to bol márný – pán profesor bol neústupný a nechcel ani počuť o akejkolvek zmene. Na isté potešenie dal mi do rúk knihu v červenom obale: „Liptovskí pevci. Básne Milana Rúfusa a Pavla Straussa v preklade Sándora Tótha“ s doslovom profesora Tibora Žilku, pracovníka Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie z Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

Ešte v ten istý deň som si doma sadla k počítaču a usilovala som sa odstrániť moju nevedomosť o Pavlovi Straussovi. Trošku som sa aj hmbila. Knihu od pána profesora i tak som odložila do zásuvky, odložiť povinnosti nabok...

Na internete som našla niekoľko čierno-bielych snímok Pavla Straussa: Strauss so svojimi synmi, Strauss sklonený nad lístkom papiera s množstvom kníh v pozadí, Strauss s dobroprajným pohľadom v očiach, s úsmevom na tvári, v šedom saku a v okuliaroch...

A potom som našla niečo, čo sa stalo pre mňa najdôležitejšou vecou, niečím prvým, istým vstupom a začiatkom. Začiatok k mojej dlhej ceste, ktorá sa v tomto momente začala. Bola to „Ranná modlitba Pavla Straussa“ – prvá „vec“, ktorú som veľmi rýchlo preložila zo slovenčiny do poľštiny, „vec“, ktorá mi nedala pokoj a s ktorou, od tejto chvíle, som túžila byť každodenne, úplne tak, ak sa chodí s ružencom vo vrecku kabáta alebo s nejakým kameňom pre šťastie. Skúšala som každý deň začať slovami Straussa, hoci jednou vetou, jedným slovom alebo interpunkčným znakom... Cítila som pri tom, že ma čaká niečo náročné, že táto moja cesta k Straussovi bude niečím, možno dokonca až magickým a nevšedným, niečím, čo by som mala prijať do svojho života! Cítila som tiež, že celý môj odpor, aký som mala pri myšlienkach o niečom neznámom, úplne zmizol a súčasne som došla k záveru, že pán profesor mal pravdu. Vedel, čo robí, keď mi „daroval“ túto a nie inú tému!

A bola už tmavá, tichá marcová noc, keď som otvorila zásuvku lisovaného stola a vybrala som si knihu s červeným obalom. Prestala som sa báť, otvorila som ju a začala som čítať slová P. Straussa. Môj zrak, akoby fahaný neviditeľnou niťou, zastavil sa náhle. „Práca.“

Tvoríš pre život? Žiť pre tvorbu? Načo naprávať Boha?

Nič sa nestráca. Všetko rastie. A dáva sa, kde sa berie.

Veď všetko je len plnosť neba.

Človek je človekom. Iba v Bohu. A dielo, súvis a zázrak.

Srdce, vtáča v Božej hrsti. A trepot krídel, vzdor i čnosť,

iba vchod do Božej vôle, do domu jeho odvekej. Nevedno

vždy naisto, či azda zadnými dvercami nie.

Táto báseň mi otvorila oči, uvidela som hojnosť, bohatstvo myšlienok, bohatstvo života vo viere, bohatstvo duší...

A pochopila som – musím, jednoducho musím ísť tou cestou, hoci by bola najťažšia, najviac komplikovaná, ale ísť, neustupovať, treba sa dostať do cieľa! Náhle som stála pokorná...

Tak, Pavol Strauss, mal si pravdu: „... s čím sa dnes stretnem, môj Bože? Nevieť to, ale viem, že sa mi nestane nič, čo by si Ty od večnosti neustanovil, nepredvídal alebo nenariadil. A to mi stačí, Bože môj.“ („Ranná modlitba Pavla Straussa“).

Ďakujem Ti, Pavol Strauss, za toto prvé stretnutie...

Małgorzata Dambek, Polsko

Jozef Leikert

Ako vznikla Cena Pavla Straussa

Po príchode na Katedru kulturológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre som rozmyšľal, čím ozvláštniť a obohatiť štúdium kulturológie, ktoré je pre študentov zaujímavé, no najmä v dnešnej dobe, keď kultúra a kultúrnosť akoby sa vytrácali z nášho života, i nesmierne potrebné. Aj preto som inicioval založenie Kulturologickej spoločnosti, ktorej členmi sú študenti a pedagógovia katedry kulturológie nitrianskej filozofickej fakulty. Už pri zakladaní tejto spoločnosti som bol presvedčený, že jej, ako i katedre kulturológie, nehovoriac o Filozofickej fakulte a samotnej Univerzite Konštantína Filozofa, by prislúchalo udeľovať celoslovenskú cenu v oblasti kultúry a **umenia významným osobnostiam, ktoré výrazne zasiahli do vývoja slovenského umenia a kultúry.**

Návrhom sa nadchli nielen pedagógovia katedry, ale aj študenti. Otázkou bolo, po kom cenu pomenovať. Dlhú som nemusel loviť v pamäti, ba ani hľadať kdejaké zdôvodnenia či iné argumenty. Cena by mala niesť **meno Pavla Straussa**, humanistu, spisovateľa, lekára, ktorý dlhé roky žil v Nitre. Z Domova slovenských spisovateľov v Budmericiach, kde som bol na tvorivom pobyte, som zatelefonoval **prof. PhDr. Petrovi Libovi, DrSc.**, a spýtal som sa na jeho názor. Vhodnejšiu osobnosť viažucu sa na umenie i na Nitru nemáme.

Povzbudený týmto názorom som zašiel za dekanou Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre a vysvetlil jej zámer iniciovať udeľovanie ceny. Očakával som, že bude mať tisíc výhovoriek (ako zvyknú mať šéfovia), veď zriadiť celoslovenskú cenu nie je jednoduchá záležitosť. Profesorka Zdenka Gadušová sa na mňa pozrela svojimi modrými očami a bez zaváhania povedala svoje typické: „No dobre.“ Na to jej „No dobre“ som si pomaly zvykol. S čímkoľvek som za ňou prišiel a požiadal ju o spoluprácu, nikdy nepovedala nie, ale hľadala možnosti, ako pomôcť aktivitám našej katedry. Pritom vedela, že ide nielen o katedru, ale aj o fakultu a univerzitu. Nedalo mi, aby som ju neupozornil na neprajníkov a závisťlivcov, ktorí istotne budú mať výhrady. Obavy nemá, lebo všetky naše akcie majú úroveň a pomáhajú zvyšovať renomé celej školy. Po tomto súhlase som navštívil MUDr. Jozefa Straussa, syna Pavla Straussa, aby som od jeho rodiny získal súhlas na pomenovanie ceny. Bol prekvapený a dojatý, že také významné ocenenie chceme pomenovať po jeho otcovi.

Tak sa zrodila Cena Pavla Straussa za trvalý prínos do oblasti kultúry a umenia. Kulturologická spoločnosť schválila štatút a ustanovila 5-člennú komisia na udeľovanie cien, v ktorej boli okrem dekanu Filozofickej fakulty UKF prof. PaedDr. Zdenky Gadušovej, CSc., i pedagógovia katedry kulturológie – prof. PhDr. Peter Liba, DrSc., prof. PhDr. Dalimír Hajko, DrSc., prof. PhDr. Vincent Šabík, CSc., a ja. Za predsedu sme zvolili dvojnásobného rektora univerzity a zakladateľa Katedry kulturológie FF UKF prof. PhDr. Petra Libu, DrSc. Návrhy kandidátov na cenu podávali študenti, ale pri výbere mala rozhodujúce slovo komisia, ktorá s definitívnou platnosťou rozhodla, že **prvú Cenu Pavla Straussa dostane kardinál Ján Chryzostom Korec a herečka Emília Vášáryová.**

Neostávalo nič iné, len nájsť vhodného výtvarníka, aby navhol plastiky, ktoré budú zodpovedať myšlienke a duchu ceny. Posudzovali sme návrhy troch umelcov a najviac sa nám pozdávali skice umeleckého rezbára Miroslava Poláka. S prihliadnutím na charakter ceny sme napokon uprednostnili drevo pred sklom a bronzom.

Ceny sa po prvý raz odovzdávali 8. novembra 2005 v Divadle Andreja Bagara v Nitre. Účasť hostí všetkých prekvapila, prišlo ich toľko, že bol problém všetkých usadiť. Takisto prišlo veľa novinárov dychtiacich po rozhovoroch nielen s víťazmi, ale aj s ďalšími prominentmi, ktorí sa na slávnostnom odovzdávaní cien zúčastnili.

Mal som možnosť pripraviť scenár a celé podujatie som režíroval. O konferovanie som požiadal riaditeľa Divadla Andreja Bagara v Nitre Jána Grešša, čím akcia získala na ešte väčšej vážnosti, a hereč-

ku toho istého divadla Evu Hlaváčovú, dlhoročnú rodinnú priateľku Straussovcov. Ján Greššo v úvode zdôraznil, že iniciátori podujatia cítia veľkú zodpovednosť a obávajú sa, že akékoľvek slová nebudú stačiť na to, aby dostatočne pripomenuli človeka, po ktorom sú ceny pomenované. Eva Hlaváčová pokračovala, že to bol človek mimoriadne vzácny, aj keď ho mnohí možno ani nepoznajú. Po krátkej pauze pridala: „Načo si nahovárať, najmä mladá generácia ho málo alebo vôbec nepozná. A tak sa môžeme pýtať: prečo, či je to chyba? Spoločnosti, doby alebo nášho nezáujmu, ba nebudaj nedostatku intelektu?“ Ján Greššo jej i prítomným odpovedal: „Nech je to akokoľvek, v tejto chvíli je dôležitejšie, že dnes aspoň sčasti splatíme dlh, ktorý vznikol počas jeho života. Počas dlhého a strastiplného života humanistu, básnika, prekladateľa, spisovateľa a hudobníka Pavla Straussa. A predovšetkým lekára Pavla Straussa, o ktorom sa vedelo, že je aj lekárom duše.“

Egon Gnoth, známy skladateľ a klavírny virtuóz, hudobným predelom podčiarkol význam ich slov. Zarezonovalo aj ďalšie konštatovanie moderátorskej dvojice, že nie je náhodné, prečo Cena Pavla Straussa vznikla v Nitre, na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa, na tamjšej katedre kulturológie. Veď Pavol Strauss prežil v Nitre väčšinu svojho života a do budovy bývalej polikliniky, kde dnes sídli filozofická fakulta, chodil denne pracovať. Je iróniou osudu, že do vedľajšej budovy, kde je dnes katedra kulturológie, nikdy nevkrčil. Napriek tomu vtedajší súdruhovia v budove vedeli o ňom všetko, možno aj to, čo ani on sám netušil. Sídlil tam totiž Okresný výbor Komunistickej strany Slovenska. A predsa sa stávajú zázraky, v ktorých Pavol Strauss ako hlboko veriaci človek veril. Stačilo pár rokov, zmena režimu a nástup novej generácie. Kuriózne je, že práve tam, na dnešnej Hodžovej ulici v Nitre, vznikla myšlienka udeľovať ceny výrazným slovenským osobnostiam z oblasti kultúry, ktoré ponese jeho meno.

Potom sa slova ujala dekanka Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre **prof. PaedDr. Zdenka Gadušová, CSC**. V slávnostnom príhovore okrem iného povedala: „Smrť neovplyvní vesmírny čas. To sú posledné slová, ktoré si 3. júna 1994 napísal do svojho denníka Pavol Strauss. A nie náhodou je táto magická veta odliata v bronzovom faksimile na pamätnej tabuli, nachádzajúcej sa na budove našej filozofickej fakulty. A pod ňou je napísané: „V tejto budove pracoval chirurg, spisovateľ a humanista MUDr. Pavol Strauss.“ Priznávam, že pre nás všetkých, ktorí učíme v tejto budove, ale aj pre našich študentov, je povznášajúce, že pracujeme a vzdelávame sa tam, kde MUDr. Strauss liečil svojich pacientov. A tých mal vždy dosť. Chodili k nemu nielen bežní pacienti, ale aj priatelia a ich známi. A známi známymi, pretože o doktorovi Straussovi sa vedelo, že je nielen dobrým lekárom, ale aj múdрым, citlivým a pozorným človekom a umelcom v pravom slova zmysle. A takíto ľudia majú vždy čo povedať, nehovoriac o tom, že Pavol Strauss vedel zakaždým slovom pohladit' dušu. Aj preto som rada, že na našej fakulte z podnetu katedry kulturológie vznikla Cena Pavla Straussa, ktorou sa budú každý rok oceňovať významní slovenskí umelci a ich celoživotné dielo.“

Zdenka Gadušová ešte pripomenula, že na Pavla Straussa sa na nitrianskej filozofickej fakulte nezabúda, už niekoľko rokov existuje literárna súťaž pre študentov, ktorá nesie jeho meno. Možno sa z niektorého začínajúceho autora časom sformuje výrazná spisovateľská osobnosť, približujúca sa veľkosti Pavla Straussa, aj keď Pavol Strauss ostane jediný a jedinečný najmä svojím humanistickým zameraním. Záverom ešte spomenula, že študenti a pedagógovia katedry kulturológie položili k hrobu Pavla Straussa na nitrianskom cintoríne kyticu kvetov a v tichu postáli na mieste jeho posledného odpočinku. „Viac ako inokedy sme si uvedomili poslednú vetu, ktorú vo svojom živote napísal: Smrť neovplyvní vesmírny čas... Aká hĺbka a múdrosť je v tých štyroch slovách: Smrť neovplyvní vesmírny čas...“ dodala na záver svojho vystúpenia.

Po príhovore dekanke som mal možnosť prihovoriť sa za Kulturológickú spoločnosť a katedru kulturológie. Pri potulkách svetom a návštevách svetových univerzít som si všimol, že katedry kulturológie alebo zameraním podobné katedry patria medzi najvýznamnejšie a najdôležitejšie katedry. Sú doslova výkladnými skriňami jednotlivých univerzít, aspoň tých prestížnych, ktoré vo svete niečo znamenajú. Úviedol som: „Pri všetkej skromnosti si dovoľm povedať, že nitrianska katedra kulturológie má ambície stať sa výkladnou katedrou Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Napokon má na to všetky pred-

poklady, najmä podporu vedenia filozofickej fakulty a predovšetkým jej dekanke. Aj preto sa naša katedra kulturológie rozhodla zorganizovať a odovzdávať raz v roku ceny významným slovenským umelcom za ich trvalý prínos do oblasti kultúry, a tak oceniť všetko, čo urobili pre slovenskú kultúru a umenie. Myšlienka krásna a isto i neskromná, veď na Slovensku niet katedry, ktorá by organizovala takéto významné podujatie, prerastajúce hranice fakulty, univerzity, ba i mesta a kraja. Udeľovanie Ceny Pavla Straussa má totiž širšie celoslovenské poslanie.“

Potom som spomenul, ako sme sa radili o pomenovaní ceny. Dbali sme na to, aby niesla meno človeka čestného, charakterného, ktorý sa vyznačoval svojím kulturológickým rozhľadom a umením a jeho celoživotné dielo dosiahlo svetovú úroveň. „Takýmto vzácnym človekom sa nám hneď od začiatku javil doktor Pavol Strauss. Človek nanajvyš skromný a pokorný, pred sebou, pred svojou tvorbou, ale predovšetkým pred ľuďmi a Bohom. Málokto miloval život tak ako on. Aj keď sa s ním nemaznal a kládol mu jednu prekážku za druhou, zostal vždy milým, láskavým a usmievavým. Nielen ako lekárik pomáhal ľuďom a nepovedal nie, keď ho niekto o niečo žiadal. Navyše vedel odpustiť aj svojmu najväčšiemu nepriateľovi. Pritom ani raz nezanevrel na svet, ale ako málokto sa vedel pohrúžiť do vrúcných modlitieb a meditácií o Bohu.“

Cítil som, že obecenstvo súhlasilo s tým, čo som povedal. Pospelilo mi to a pokračoval som: „Doktor Strauss bol všestranným umelcom, kulturológom v pravom slova zmysle. Škoda, že už nežije, určite by bol naším externým pedagógom, dobrým, láskavým učiteľom, ktorého by mali študenti radi a vážili by si ho. A nám starším by bol dobrosrdečným kolegom a priateľom... Žiaľ, nie je to už možné. Aspoňže nám ostali vzácne myšlienky, z ktorých môžeme čerpať, v ktorých môžeme nachádzať múdrosť a poučenie. Jeho tvorba je dielom vzdelaného lekára, hudobníka, znalca výtvarného umenia, literatúry a filozofie.“

Pri písaní prejavu ma zaujal výrok básnika Milana Rúfusa na adresu Pavla Straussa, ktorý som odcitoval: „... hneď od začiatku mi bolo jasné, že ide o autora, ktorý vo svojich zdanlivo samotárskych reflexiách ľudí náruživou oslovuje, varuje, a preto nevyhnutne potrebuje byť počutým. Nie z nejakej literárnej túžby, od tej bol vzdialený. Bol však ako kňaz, ktorého nepustili na katedraľnicu a ktorý sa potom sám nevyhnutne pýta, či kňaz je ešte kázanom, ak nemá komu kázať.“ Predpokladal som, že na slávnostnom odovzdaní cien bude dosť kňazov a cirkevných predstaviteľov, napriek tomu som však slová Milana Rúfusa odcitoval. Všimol som si, že niektorých tieto slová zaskočili, ale s tým som počítal. O to ľahšie sa mi prednášala ďalšia časť prejavu: „Aj keď boli obdobia, keď Pavol Strauss nemohol verejne publikovať, vždy mal čo povedať. O to viac má čo povedať dnes, keď človek je človekovi neraz vlkom, keď morálka, slušnosť a charakter dostávajú zo všetkých strán zaucha. Aj keď sú kultúra a umenie zatlačané do najvzdialenejších kútov a nahrádzajú ich pseudokultúra a pseudoumenie, pravé umenie a kultúra nezaniknú; určite nebude dlho trvať a spolu so slušnosťou, čestnosťou, korektnosťou vstanú z popola ako dávny Fénix, pretože bez duševna, bez umenia, bez kultúry a bez charakteru sa nedá žiť. To vedel aj Pavol Strauss, to vieme aj my, ktorí sme sa tu dnes stretli, aby sme ocenili dvoch vzácných a mimoriadnych ľudí, ktorí sú v mnohom podobní Pavlovi Straussovi.“

Potom nasledovalo vystúpenie **MUDr. Jozefa Straussa, syna Pavla Straussa**. Prítomných oslovil pristo, slovami „vážení priatelia“, a to aj preto, lebo jeho otec mal rád všetkých bez výnimky. Dokonca mal, ako povedal, dar oslovovať ľudí rôznej profesie i konfesie. „Dokázal sa prispôbiť ich úrovni, momentálnej dispozícii a bol majstrom vedenia rozhovorov. Jeho empatia, životný entuziazmus v kombinácii s jeho živou vierou vyvolávali pocit mimoriadnej dôvery,“ povedal. Vrátil sa do detstva a prezradil, že sa dobre pamätá na každodenné návštevy ľudí, ktorí chodili k nim domov, ale aj na ich problémy – zdravotné, pracovné, rodinné i dobové. „Vnímal som ich s rôznou intenzitou vzhľadom na dospievanie a bral som ich ako samozrejmu súčasť rodinného života. Až neskôr som si uvedomil, koľko energie musel otec vynakladať v práci i mimo nej a aké minimum priestoru mu zostávalo na vzdelávanie, čítanie, písanie a rodinný život. Kompenzoval to schopnosťou a potrebou spánku len 4 až 5 hodín, zvyšok času venoval štúdiu, písaniu a modlitbe. Pamätám sa, že mal vždy rozčítaných niekoľko kníh a odborných časopisov. Jeho viaceré dispozície mu umožňovali čítať diela svetových autorov

a odbornú literatúru v origináli. Obdivoval som jeho duševný turgor, denne trénovaný, ktorý si uchoval do konca svojho života, a to napriek progredujúcemu chronickému ochoreniu so všetkými jeho komplikáciami,“ povedal.

Posledných pätnásť až dvadsať rokov bol Jozef Strauss osobným šóferom, ale aj osobným lekárom a osobným priateľom svojho otca. „Jeho pokoj, rozvaha a celoživotný nadhľad mi pomáhali preniesť sa cez mnohé peripetie môjho života. Otcov vzťah ku kultúre, umeniu, medicíne a viere determinoval aj okruh najbližších priateľov. Spomenúť všetkých by trvalo pomerne dlho,“ dodal.

Prvé spomienky na otcovo virtuózne majstrovstvo v hre na klavíri sa mu spájajú viac s priestorom pod klavírom, odkiaľ sledoval pedálovú techniku. Neskôr, keď sám začal hrať na husliach, pokúšal sa otec hrať s ním duet. „Vybral Beethovenovu sonátu a zakrátko pochopil, že jeho úcta k tomuto hudobnému veľikánovi je väčšia ako jeho otcovská láska. Potom ma radšej brával na koncerty, kde sme interpretované skladby často sledovali z notovej partitúry. Hudba bola jeho celoživotným potešením. Keď bol unavený, sadol si za klavír a preludoval si svoje obľúbené skladby. Praktickú aj teoretickú hudobnú erudíciu veľmi vhodne zakomponoval aj do svojej literárnej tvorby. Rovnako ako hudba bola neoddeliteľnou súčasťou otcovho života aj jeho literárna tvorba. Začala sa denníkovou formou už v dvanástich rokoch života a nepretržite pokračovala až do smrti. Reflektoval v nej život chirurga, hraničné situácie trpiaceho človeka, vnímavého intelektuála, filozofa, umelca, veriaceho človeka, vlastné skúsenosti chorého človeka i dobové situácie. Skratkovitá forma a hutnosť v jeho diele vyplývali z naturelu, spôsobu života a vyjadrovania sa. Nemal rád frázy, bol nesmierne pohotový, mnohé aforizmy a myšlienky vznikli priamo počas rozhovorov – a hneď si ich aj zaznamenával,“ pokračoval v spomínaní.

Jozef Strauss ďalej povedal, že posledné dva roky bola nosnou témou otca smrť. „Mrzelo ho, že bol dlho „šuplíkovým autorom“. Ako chirurg sa snažil pomáhať chorým a vo svojom literárnom diele chcel pomôcť čitateľovi nájsť duchovný obzor, poéziu života, múdrosť a pravdu, ale aj radosť a uvoľnenosť. Všetko to, čo v dnešnom akceleračnom, egocentrickom, materiálnom živote, bičovanom masmediálnym ošialom, chýba,“ dodal.

Na konci svojho vystúpenia Jozef Strauss vyjadril túžbu, aby každoročné udeľovanie Ceny Pavla Straussa bolo nielen spomienkou na otca, ale najmä majákom, ktorý by ľuďom ukazoval, že medzi nami žijú aj iné osobnosti, než aké stretávame v bežnom živote (dôkazom čoho sú aj prví laureáti Ceny Pavla Straussa). Zároveň v mene celej rodiny poďakoval všetkým, ktorí boli pri zrode myšlienky vytvoriť takúto cenu a dali celému podujatiu dôstojný ráz.

Konferencierka potom odovzdala slovo predsedovi komisie – profesorovi Petrovi Libovi, ktorý oficiálne vyhlásil: „Prvým laureátom Ceny Pavla Straussa sa stáva **kardinál Ján Chryzostom Korec**, ktorý sa ako kňaz, humanista, teológ, filozof, historik, etik, sociológ a spisovateľ

výrazne zaslúžil o udržanie, obnovu a povznesenie duchovného života, kultúry a literatúry na Slovensku. Komisia zobrala do úvahy, že popri pastoračnej a vedeckej práci je literárne činný od roku 1943. Je autorom vyše 80 knižne a samizdatovo vydaných prác nábožensko-spirituálneho, ontologicko-vieroučného, mariánskeho a kristologického charakteru, ako aj prác z oblasti pastoračnej teológie, kresťanskej filozofie, histórie a problematiky náboženského diania na Slovensku.“

Laudáció o kardinálovi Korcovi predniesol spisovateľ **Ladislav Ťažký**. Povedal, že mu prichodí hovoriť o dvoch duchovných bratoch – o kardinálovi Jánovi Chryzostomovi Korcovi a mysliteľovi, filozofovi, historikovi, estétovi, básnikovi a lekárovi Pavlovi Straussovi. Obaja títo muži sú hodní úcty a vďaky. Nepatria len Nitre a Slovensku, ale celému svetu. „Ak o malú chvíľu preberie otec kardinál Cenu Pavla Straussa za trvalý prínos v oblasti kultúry, keby žil Pavol Strauss,

mohol by prebrať „Cenu kardinála Jána Chryzostoma Korca“ za celoživotný a trvalý prínos v oblasti kresťanského myslenia, morálky, viery. Že ako prvý preberá Cenu Pavla Straussa práve otec kardinál, je úctou týmto činom vyjadrenou v prvom rade Pavlovi Straussovi.“ A pokračoval: „Na Pavla Straussa ma upozornil člen Činohry Slovenského národného divadla v Bratislave Gustáv Valach, zvláštny človek, jeden skutočne najlepší slovenský divadelný a filmový herec v histórii slovenského divadla a filmu, človek veriaci, v divadle často vysmievaný a podozrivý, ktorý sa nebal odmietnuť hrať postavu Námestníka (pápeža), lebo nesúhlasil s jej zobrazením. Prišlo ich to jeho citu pre pravdu. Istú štátnu cenu a kamenné divadlo zamenil za buldožer na národnej stavbe. Bol to Gustáv Valach. Statočný Valach! V roku 1990 mi povedal: Choď do Nitry a stretni sa s nenápadným Božím človekom – MUDr. Pavlom Straussom – a počúvaj ho. Potom ho aj čítaj. A zamýšľaj sa nad ním. Uvidíš, čo všetko ti dá. Ale nie zadarmo. Jeho myšlienky nie sú vzletné, povrchné, ale hlbavé. Treba ich nielen čítať, ale i študovať a precítiť. Môžu bývať len v spriaznenej duši a dobrej vôli.

Poslúchol som tohto rázneho, niekedy i škriepneho Valacha, šiel som do Nitry a stretol som sa s Pavlom Straussom. A niekoľkokrát. Počúval som ho a čítal. Ba oveľa viac. Študoval. Gustáv Valach mal pravdu. Dokonca som mu ako čestný predseda Spolku slovenských spisovateľov odovzdal aj vyznamenanie. Ale o niečo skôr, ešte pred Pavlom Straussom, našiel som v Nitre muža-osobnosť, ktorého som predtým poznal len z počutia, najmä počas tzv. revolúcie v rokoch 1989 – 1990, a to najprv v rodinnom prostredí mojej manželky – v Klížskom Hradišti, ktoré je len dvanásť kilometrov vzdialené od jeho rodiska – Bošian. Bol to vtedy diecézny biskup nitriansky – Ján Chryzostom Korec. Osobne sme sa zoznámili náhodne (ak náhoda existuje, lebo raz sme sa stretnúť museli), na chodbe stánku slovenskej kultúry, v opere SND. Cez prestávku stál v kruhu niekoľkých otcov biskupov. Naše pohľady sa stretli a ja som ho úklonom pozdravil. On opustil kruh otcov biskupov a hlasito, s úsmevom a podávanou rukou, zvolal: „No konečne, Ťažký, konečne, Majstre, že sa naše cesty stretli!“ Bol som úprimne dojatý, že on, väznený, súdený a sledený, poznal dvadsať rokov umlčovaného slovenského spisovateľa. Vtedy som ešte netušil, ako silno bratsky a kresťansky sa stretli naše duše. Čítal som ho, veľa čítal, počúval a niečo čítal aj on odo mňa. Spoznávali sme sa cez tvorbu a jeho kázne. A porozumeli sme si. Moje cesty vďačnosti niekoľkokrát v roku viedli do Nitry, do jeho sídla, ako som si to miesto nazval, na nitrianskej svätej skale. Moja návšteva, otcom Petrom limitovaná na maximálne dvadsať minút, sa akosi zákonite pretiahla na dva univerzitné prednáškové, konzultačné semináre alebo spovedné trištvrtehodinovky. Na programe bolo slovo. S tým sme obidvaja pracovali. Slovo Božie, literárne, ľudské – i to neprijemné slovo politické. Predmet rozpravy? Slovenský národ, jeho viera, kultúra, morálka, chudoba, morálna náplň vlastnej duše, budúcnosť národa a najbližšie vyhliadky sveta. A, samozrejme, slovenská literatúra a kultúra. Ako vidíme, predmety, ktoré treba študovať celý život na všetkých školách a akadémiách.

Ladislav Ťažký skromne poznamenal, že týmto vyznamenaním sa nemienil chváliť. Podobný pocit, aký sa ho zmocnil po návrate z Nitry, môžu potvrdiť aj mnohí prítomní, ktorí boli na slávnostnom odovzdávaní Ceny Pavla Straussa, ale aj ne jeden literát, pedagóg, vedec, politik, diplomat, prezident, generál, princ, štátnici z rôznych krajín sveta, ktorí sa s otcom kardinálom stretli. Dokonca aj George Bush, americký prezident, s manželkou. „Keď v nedávnej histórii Slovenska nastalo politické vákuum, keď sme už a ešte nemali prezidenta, slovenský národ to znášal pokojne. S dôverou sa obracal k Nitre, k Chrámú svätého Emeráma, k miestu, na ktorom pred viac ako tisíc rokmi stál malý chrám, v ktorého základoch ešte aj dnes cítiť blahodarného ducha solúnskych bratov Cyrila a Metoda a odlesk slávy kniežata Pribinu i veľkosť Svätopluka a jeho ríše. Slovenský národ mal a stále má svojho „duchovného prezidenta“ alebo svoje „nitrianske knieža“, tak ako v nádeji má aj svojich sitniarskych rytierov. Slovenský národ sa nesmie vzdáť svojich snov. Tie nie sú závislé od politických strán, preto nie je od nich závislý ani „duchovný prezident“. Na jeho voľbe – sne – sa Slováci zjednotili bez agitácie. Otec kardinál národ nikdy neopustil, žil s ním najmä v zlom a žije s ním celý život. Áno, na celoživotných slovenských misiách.“

Ladislav Ťažký po chvíli pokračoval: „Svetskí politickí predstavitelia odchádzali a prichádzali, kňaz-biskup-kardinál zostával. Politické strany, ktoré vládli a diktovali Slovensku, odchádzali, prichádzali nové

a tie opäť odchádzali, zanikali, no cirkev zostávala. Odišli aj jeho prokurátori a sudcovia, väzňatelia – on, čo ako potupovaný, deptaný, zostal. Zostal v ňom aj jeho sociálne ctenie, ktoré bolo silnejšie ako u tých, čo mu ho popierali a puncovali ho za tmára. Prečo chodili k otcovi kardinálovi zahraniční hodnostári, je samozrejmé. Kládli si za povinnosť pozdraviť slovenskú i svetovú duchovnú osobnosť. Prečo sme k nemu chodili a chodíme my, slovenskí spisovatelia, politici, kultúrni pracovníci a osobnosti z ekonomického sveta? Každý má svoj vlastný dôvod. My slovenskí spisovatelia, teda nielen ja, sme k nemu chodili a chodíme pre posilu ducha. Bolo treba pomáhať rodiť sa slovenskej samostatnosti, Slovenskej republike, pomáhať tomuto štátnemu mládatku, budovať si ducha nového sociálneho a kresťanského štátu, obnovovať vieru národa, vysvetľovať, že tento štát sa zrodil z túžob jadra národa, rozhodnosti a vôle zodpovedných osobností, z ducha i práva slovenského národa, napriek macochám a otčimom, ktorí ho nechceli a stále nechcú ani dnes, ale vládnúť mu chcú, chcú aj jeho bohatstvo; najradšej by ho (štát) odložili do úschovného okienka globálneho kláštora pre nechcené deti. Bolo treba nahlas, konečne bez zábran povedať, i stále treba hovoriť, že slovenský národ má také isté právo na svojbytnosť, samostatnosť a vlastný štát ako všetky národy Európy, že po dosiahnutí samostatnosti môže žiť v spoločenstve európskych národov. Nemohli sme čakať, čo na to povie ten, čo vlastný, ale ani náš spoločný štát nechcel, naopak, chcel a stále chce žiť s niekým, presnejšie pod niekým. Je starina, ktorú už zamietajú zjednotená Európa, v ktorej sa podujal žiť i slovenský národ v samostatnom štáte. K otcovi kardinálovi sme chodili a budeme chodiť, dokiaľ bude žiť, aby sme sa učili z jeho prebohatej životnej skúsenosti, utrpenia, súdov a väzenia, múdrosti, statočnosti (áno, statočnosti!; nebál sa ani bájneho Taurusa v strede Európy v Kremnických horách a uchránil Európu pred krádežou), viery v Boha, ľudskej blízkosti, vzdelanosti, z jeho literatúry, dejín, teológie, filozofie, chlapskej otvorenosti a tolerantnej, inteligentnej a kultúrnej slovenskosti. Jednoducho povedané, privádza nás k nemu úcta k tomu všetkému, čo sformovalo jeho osobnosť. A nebojme sa povedať i to, že ako jeden z mála slovenských kňazov dáva nielen Bohu, čo je Božie, ale aj národu, čo je národné. Je to povinnosť každého kňaza, nielen tých u horných a dolných susedov. Slovenskému národu sa po stáročia až dodnes veľa bralo a málo dávalo. Aj preto si väčšina Slovákov svojho kardinála váži a miluje ho ako otca a brata, priateľa, Božieho sluhu, tolerantného, pokrokového človeka a európskeho vzdelanca. Teda nie je to len magnet slovenskej histórie sústredenej v Nitre, nie je to len Pribina alebo Svätopluk, ktorí nás priťahujú k Nitre, ale je to najmä osobnosť otca kardinála Jána Chryzostoma Korca. Ale skôr ako sme chodili k nemu my do Nitry, chodili k nemu veriaci do Petržalky, keď bol kňazom – biskupom v montérkach. Bývalý režim nám nechtiac vychoval a daroval takého kňaza, robotníka, vzdelanca, biskupa, kardinála, trpiteľa zoceleného vo väzniciach, ktoré mu boli chrámom, akého nám mohli v dobrom závidieť v celej Európe. Otec kardinál svojou pastoračnou činnosťou v Nitre oživoval kresťanské korene národa, ako starostlivý záhradník ich zavlažoval láskou, aby nevyschol strom národa, a požeňoval slovom Božím. Aj preto z neho vyrástli nové životodarné výhonky,“ povedal.

Po hudobnom intermezzo v podaní Egona Gnotha profesor Peter Liba prítomným oznámil, že druhým laureátom Ceny Pavla Straussa sa stáva prvá dáma slovenského herectva – **pani prof. Emília Vášáryová**, ktorá je od roku 1964 herečkou Slovenského národného divadla v Bratislave. Komisia pre udeľovanie Cien Pavla Straussa ocenila predovšetkým jej herecké majstrovstvo a pedagogickú činnosť na Vysokej škole múzických umení v Bratislave.

Slávnostné laudácie predniesol generálny riaditeľ Slovenského národného divadla v Bratislave a jej dlhoročný kolega **doc. Mgr. art. Dušan Jamrich**. Začal ho detstvom a mladosťou Emílie Vášáryovej, ktoré najviac ovplyvnilo budúcu herečku, a to najmä „harmonické, duchovné, veľkorysé rodinné prostredie, dôraz na citovú výchovu, vzdelanie, sebazdokonaľovanie, na výchovu k pracovitosti, zodpo-

vednosti, obrovská domáca knižnica s množstvom skvostov literatúry, spev, ochotnícke divadlo, klavír, športová gymnastika, dokonca i záujem o astronómiu a okolitá príroda“.

Ďalej spomenul, že Emília Vášáryová túžila študovať jazyky, ale nemala vyhovujúci kádrový profil, lebo jej emigroval strýko. Ako víťazku Hviezdoslavovho Kubína si ju však všimol Andrej Bagar, ktorý navrhol jej otcovi, aby sa prihlásila na Vysokú školu múzických umení. Urobila to s nevlou a až po otcovom nástojení a povzbudení Gustáva Valacha.

V roku 1964 ju za členku Slovenského národného divadla prijal vtedajší umelecký šéf Ladislav Chudík a o tri roky neskôr už dostala Cenu Janka Borodáča za postavu Florely v Učiteľovi tanca a Heleny v Sne noci svätajánskej.

Ako povedal Dušan Jamrich, už v mladosti našla svojský kľúč k postavám takzvaných naiviek a objavila cestu k mnohým iným postavám. Zkrátka sa dostavili aj prvé úspechy – Zlatý krokodíl za vynikajúcu prácu, titul zaslúžilá umelkyňa, Cena Andreja Bagara, Cena ministra kultúry, Telemúza 1992, 1995, Cena Nadácie Alfréda Radoka, Krištáľové krídlo.

Dušan Jamrich spomenul aj jej ľudské vlastnosti – „noblesu, hlboké poznanie sféry pôsobnosti vo svojom živote, zodpovednosť voči divadlu, divákovi, sebe, pracovitosť, citlivosť, kolegiálnosť, životnú skúsenosť a múdrosť, dôstojné reprezentovanie divadla a kultúry. Jednou vetou povedané, pani profesorka má z čoho rozdávať ako pedagóg i ako kolegyňa“. Podčiarkuje to aj myšlienka Stanislavského, ktorého Jamrich odcitoval: „Najlepším prostriedkom, ako byť ušľachtilým na javisku, je byť ušľachtilým v skutočnosti.“

Nezabudol dodať, že jej umelecká aktivita v posledných rokoch obdivuhodne graduje na území dvoch štátov a dvoch kultúr, Slovenska a Českej republiky.

Dušan Jamrich na záver laudácia odcitoval samotnú Emíliu Vášáryovú: „Verím, že existuje sila, ktorá v sebe koncentruje niečo večného. Neverím, že človeka určujú len veci mimo. Je ich veľa i vnútri v nás. Iba sa zdá, že nie sú. Občas idem na cintorín a postojím nad babičkou. Viem, že musí niekde existovať, keď existuje vo mne. Z priestoru sa predsa nemôže nič stratiť. Verím, že je akýsi poriadok, ktorý vyvažuje veci. Myslím si, že ľudské kšeftovanie, vypočítavosť a sebeckosť musia skrachovať. A že nakoniec príde to, za čím sa človek neženie. Keď sa nikam neženieme, nepresadzujeme, vytvárame si priestor pre slobodu. Tá vnútorná sloboda je tým najväčším, čo môžem mať v živote a na javisku. Ak mám pocit jej silnej prítomnosti, je mi, akoby ma navštívil Boh. Je pre mňa meradlom všetkého. Prefiltruje tlaky, nenávisť, malosť. Taký Boh nie je iba útecha a človek ho nemá kvôli smrti, ale kvôli životu, aby mohol dýchať a žiť.“

Emília Vášáryová vo svojom poďakovaní zaspomínala na uja Paľa, ako väčšina ľudí doktora Straussa familiárne oslovovala. Nezabudla pripomenúť, že prvý raz ho navštívila s nebohým hercom Gustávom Valachom, ktorý bol jeho veľkým priateľom. A už z prvého stretnutia s Pavlom Straussom ostala ohromená, preto k nemu chodila rada a často.

Druhá časť slávnostného odovzdávania cien sa začala dialógom Chirurga so Smrťou z knihy Pavla Straussa Rekviem za živých. Smrť stvárnila herečka Divadla Andreja Bagara v Nitre Adela Gáborová a chirurga herec Slovenského národného divadla v Bratislave František Kovár. Úryvok z diela dokumentoval hĺbku myšlienok Pavla Straussa: „Nik nezhasí slnko kvôli noci. Noc príde sama. Život nie je úsmev a plač slnka. Život je viac.“

Vyvrcholením slávnostného odovzdávania Cien Pavla Straussa za rok 2005 bolo vystúpenie herečky a speváčky Milky Došekovej, takisto priateľky doktora Pavla Straussa. Priateľkou mu bola aj moderátorka Eva Hlaváčová, ktorá mala rada uja Paľa pre jeho múdrosť, prostotu a najmä ľudskosť. Obidve herečky sa zhodli, že im doktor Strauss chýba, no chýba i ostatným, ktorí ho poznali, vážili si ho a mali k nemu pekný vzťah. Pre Milky Došekovú bol akoby druhým otcom, pretože svojho stratila veľmi skoro. S o to väčšou úctou spievala a niektoré skladby venovala nielen Pavlovi Straussovi, ale aj kardinálovi Korcovi a herečke Milke Vášáryovej. Na klavíri ju sprevádzal takisto Straussov priateľ Egon Gnoth.

(Redakčne krátené)
(Pokračovanie v nasledujúcom čísle)

Pavol Strauss - valné zhromaždenie, Liptovský Mikuláš, 22. september 2007

• Svätá omša v kostole Sv. Mikuláša

• Jozef Tóth a Jozef Voskár

• Vdč. Jozef Tóth a Jozef Voskár

• Msgr. František Tondra a Jozef Voskár

• Julo Rybák

• Lubo Raši a Msgr. František Tondra

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 8 (2008).
 Číslo pripravili Lubomír Raši a Július Rybák. Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: zuslm@svslm.sk. číslo účtu: 4430001300/3100, IČO: 37907751.
 Tlač: Print Master, Liptovský Mikuláš, e-mail: printmaster@viacom.sk. Počet výtlačkov: 1000

Telink